

A RADVÁNSZKY CSALÁD TÖRTÉNETE.

LADISLAI DE RADVAN

NOTITIA

FAMILIAE SUAE

HAEREDIBUS CONSCRIPTA.

RADVANI

ANNO MDCCLIV.

Közlemények a Br. Radvánszky levéltárból
VII. kötet 4. szám

A
RADVÁNSZKY CSALÁD
TÖRTÉNETE

== 1738—ig. ==

ÍRTA:

Radvánszky László.

Fordította:

R. KISS ISTVÁN.

S A J Ó - K A Z A
1905.

NYOMATOTT LÉVAI IZSÓ KÖNYVNYOMDÁJÁBAN
RIMASZOMBAT.

A régiek a genealogiát két szempontból művelték: az illető család mythikus származásának és dicsőségének bizonyítását, vagy pedig a nemzedékrend praktikus czélból való, de nem mindig hiteles összeállítását tüzték ki czélul. Az előbbi igyekezet a hiúság meddő legyezgetése lévén komoly figyelemre nem méltó, az utóbbi pedig mint örökségi és más birtokjogi ügyek mutatója, még ha hiteles, akkor sem tarthat számot a *tudományos* jelzőre. A dolog természetéből folyik, hogy e két törekvés erős gátja volt az igazi, tudományos genealogia fejlődésének, úgy hogy sok idő telt el, míg szakithattak a hagyományokkal és a genealogia igazi czélját megtalálván históriai módszerrel, kritikai alapon tudományos színvonalra emelték. A fejlődés lassuságát mutatja, hogy szigorú szempontból külföldön sem lehet szó tudományos genealogiáról a XVII. századig; nálunk pedig még élnek olyan emberek, a kik fejlődését születésétől kezdve mostanig figyelemmel kísérték.

Ez alkalommal egy olyan családtörténeti munka forditása lát napvilágot, a mely a magyar tudományos genealogiai irodalom történetét egy századdal viszi előre, mert Radvánszky László 1754-ben a saját családja történetét a hiú dicsekvés, örökségi és jogi czél háttérbe szorításával a történeti tudás emelése czéljából okleveles alapon, összefüggően, élvezhető előadással írta meg.

Munkája irodalmi viszonyainkhoz mérten oly hala-

dást jelent, hogy méltán fölmerülhet az a kérdés, hogy mi indított arra egy XVIII. századbéli előkelő, gazdag magyar nemest, hogy becses könyvtárába, a zajtalan magán életbe visszavonulva történelmünk tanulmányozására szentelje életét és — a mi ennél most jobban érdekel — a *saját családjá* történetét kritikai alapon feldolgozza?

E kérdésre életrajzából egy-két vonás felvilágosító feleletet ad.

1701. év végén született és így gyermekkorra, első benyomásai összesnek a nemzet lélekemelő, nagy küzdelmével, a melyben atyjának olyan nevezetes, nagy szerep jutott. Csoda-e, ha olyan küzdelmes időben a gyermek korábban alkot fogalmat arról, hogy mi az a hazafiúi nagyság; csoda-e ha ezt az eszményképet a multban is keresni óhajtja azon Radvánszky János fia, a ki maga is szeretettel foglalkozott történelmünkkel és eseményekben gazdag élete alatt nemcsak megőrizte írásait, hanem naplókát is vezetett? És az a gyermek, a kit lelke, családi hagyományai is a történelem kedvelésére, művelésére serkentenek, Beszterczebányán és később Pozsonyban a tanítványait munkatársaiul fogadó, nagy Bél Mátyás vezetése alá került

E nagy ember vezetése alatt fejlődik tudományszeretete, nyer ösztönt az erényre és dicsőségre törekvő lelke, úgy hogy példája tanuló társait is lelkesíti ¹⁾. De a Bél hatása még növekedett azután, hogy tanulmányait bevégezte. Mennyire is éleszthette a bámult tudós az iskoláit alig végzett ifjú lelkesedését, munkakedvét, amidőn kéziratát quasi revisio végett megküldi neki ²⁾, mennyire növelhette önbizalmát, amidőn nemcsak anyaggyűjtéssel bizza meg, hanem elfogadja Zólyom vármegyére vonatkozó bő értesítéseit, feldolgozását. ³⁾.

¹⁾ Tomkaszászký János Jenából 1721. írja róla: Inusitatus ille amor literarum et ad virtutem gloriamque erectus animus, quo Posonii omnes ad industriam excitabat, perpetuo mihi versatur ob oculis. Br. Radvánszky levéltár. III. o. LVI. cs. 161. sz.

²⁾ I. h. 1. sz. 1720. Kéri, hogy a nála lévő Bars megye leírását küldje meg Nagy Boldizsárnak és Zólyom vármegye térképét javítsa ki és összegyűjtött adatait közölje vele.

³⁾ U. o. 3. sz. Radvánszky László írta neki, hogy tervét egyedül

Mestere nemcsak az általános históriában volt jártas. Halleban nemcsak azt tanulta meg, hogy a földrajzot hogyan kell a históriával kapcsolni; hanem a pietismussal együtt megismerte a pietisták prófétája, Spener Fülöp Jakab heraldikai munkáit is ¹⁾ „a ki nemcsak családtörténeti és czimertani ismeretei, hanem közismert isten félelme miatt is híres vala“ (Tentzel.)

Bizonysága ennek az is, hogy Notitiaiban Spener rendszere szerint a genealogiát a heraldikával kapcsolva a jelesebb családoknak nemcsak történetét, de *heraldikai szabályok szerint* szerkesztett czimerét is közölni akarta ²⁾. E terve ugyan az egyes családok részvétlensége és álszemérme miatt nem valósulhatott, de a ki figyelmesen lapozgatja a *Notitia Hungariae* vaskos köteteit, az észre fogja venni, hogy Bélnek a kor színvonalán álló genealogiai és heraldikai ismeretei voltak.

Szükséges e figyelemre nem méltatott tény kifejtése, mert ebből érthetjük meg, hogy Bél Radvánszky Lászlónak nemcsak az általános történelemben, hanem annak segéd — tudományaiban, specialiter pedig a genealogiában is mestere volt. Hiszen ő volt az, a ki családja történetének kutatására, megírására serkentette. Ő hozta legelőször összekötetésbe az Okolszky Orbis Polonicus-a II. kötete alapján a lengyelországi előkelő Radvánszkyakat a magyarországiakkal. Felfedezéséről örömmel értesíti tanítványát s egyszersmind arra is buzdítja, hogy kutasson tovább. ³⁾

Radvánszky László e tanácsot megfogadta és mestere nyomdokain haladva a leglelkiismeretesebben hajtotta végre. Családtörténete a czimtől a módszerig Bél hatását mutatja. E hatás adja meg munkája kiválóságát és e kivá-

nem valóstíthatja meg, azért vállalkozott segítségére. Bél elfogadja, mert helyesen mondja Plinius, hogy minden földet szülöttei írhatnak le legjobban

¹⁾ Historia insignium illustrium seu operis Heraldici pars specialis stb. Francofurti ad Moenum 1680. és Insignium theoria, u. o. 1690.

²⁾ Radvánszky Lászlót értesíti e tervéről. „Possent autem, immo deberent, arma familiarum singularum ex artis Heraldicae praescripto subiungi aeri incidenda. 1724. febr. 2. III. o. LVI-es. 3. sz. Hasonló óhaját fejezi ki a Prodomus 122. lapján Auctoris desideria czimen.

³⁾ Explorata scribo et gravissimorum auctorum suffragio comprobata

lóság kelti fel érdeklődésünket az iránt, hogy mi módon írta meg munkáját?

Előre elhatározta, hogy forrásul egykorú, hitelre méltó adatokat, de különösen *okleveleket* használ. ¹⁾ Ezért előbb Dobai Székely Sámuellel együtt rendezte a családi levéltárt, azután pedig maga megírta levéltáruk *Directoriumát*. ²⁾

Ez mutatja, hogy mily magas szempontból ítélte meg az okleveleket abban a korban, a mikor más a legérdekesebb oklevélre is rávezette: *haszontalanság*, avagy: *Ez nem jószág keresésre és conserválásra való*; ez mutatja, hogy mily praktikus, könnyen áttekinthető módon rendezte a levéltárt, de a mi legfontosabb: eza kézirat volt család történetének alapja. A Directorium ugyanis nemcsak az oklevelek kivonatát, regestáit tartalmazza, hanem az oklevelek alapján összeállított genealogiai táblákat, levezetéseket, a levezetések bizonyosságait (*Deductio graduum* és a mellette lévő hasábon szemléltető módon *Proba deductionis*), a Radvánszky és rokon családok személyi és birtokjogi ismertetéseit (Notitia tam personalis, quam realis) is. Ezen kívül a fontosabb birtokjogi kérdéseknek külön fejezeteket szentel. ³⁾

Hasonló rendszerrel ír a Bakó, Kaszai, Névery és Palugyay-Máriássy családokról.

Agat modo Spectabilis Dominatio Vestra et quo poterit domesticae celebritatis documenta conquirat, quibus parvitas mea affundet lucis nonnihil. III. o. LVI. cs. 3. sz.

¹⁾ Erre mutatnak a következő, szövegbe szőtt szavai: Haec historiae avi mei causa cetera narratione praetermissa ex fide dignis monumentis genuine depromere volui és más helyen: Ego privatam familiae nostrae historiam ex nexu imprimis decommentorum scribo.

²⁾ Teljes czime: Directorium archivifamiliae de Radvan, elaboratum anno 1735. per Ladislaum de Radvan. Ivrét. 1—444 l. Kéziratban a br. Radvánszky levéltárban.

³⁾ Módszerének ismertetése végett közlöm itt a Radvánszky-családra vonatkozó fejezeteinek czimeit (1—208. l.):

1. l n d e x continens seriem litterarum, iura familiae de Radvan tam personalia, quam realia, factum imprimis honorum Radvanensium concernentium secundum seriem annorum consignatus et in fasciculos notabi-

Bár első sorban családja történetét okleveles alapon akarja megírni, felhasználja az addigi csekély historiai iró dalmat: idézi Forgách Ferencz kéziratát, Reziket, a Laniena Eperjesensis-t, atyja naplóit, elbeszéléseit és egy helyen a Rajesányi Ádám véleményét is, a kit személyesen ismert és a kivel nehányszor genealogiai kérdésben levelet is váltott. De mindenből csak azt használja, a mi hitre méltó, fidedignum. Már bevezető soraiból is látjuk, hogy mennyit ad arra és ez elvét pontosan keresztül is vitte. Pedig milyen jó alkalom kínálkozik úgy az országok, mint az egyes családok hajdankorának, származásának kérdésénél a mesék elfogadására, a mikor azoknak erőt nyujt az adatok hiánya és tudásunk gyöngesége! A Radvánszky családról akkoriban egy monda és egy könnyen magával ragadó combinatio, mondjuk két mese volt ismeretes. Általában mesélték, hogy a Radvánszky család őse Ivan nevű juhász volt, kinek Hunyadi Mátyás király valami örvendetes hír megvitelért annyi földet adományozott, a mennyit egy nap kecskéivel körül járhatott. Az e miatt örvendező Ivan neveztetett volna Rad-Ivan-nak (Rad tótul örvendező,) a miből a Radván szó származott.¹⁾

Hogy e nem épen dicső őstre mutató ethymológián alapuló mese az oklevelek tanuságával ellenkezik, már Bél Mátyás kimutatta; de ő is a bizonytalan név azonosság-ból indulva ki a család nem igazolható lengyel származásának lett első magyar hirdetője. Ő hozta ugyanis Okolszky

lioresque materias divisus.

2. Notitia familiae de Radván tam personalis, quam realis ex praemissis documentis in seriem reductis elaborata.

a.) Hue pertinet tabula genealogiae masculini sexus familiae de Radvan Sub No. 1. suo tempore et loco authenticanda.

b.) Deductio graduum masculini sexus.

c.) Proba deductionis.

d.) Tabula sub No. 2. videlicet utriusque sexus familiae de Radvan pro privata notitia conservanda.

e.) Deductio graduum feminini sexus.

f.) Proba deductionis.

¹⁾ v. ö. B é l M á t y á s: Notitia Hungariae novae II. kötet 453 l. és B u d a i F e r e n c z: Magyarország polgári históriájára való lexicon, Első kiadás. III. Darab. 143. l.

alapján a magyar tudósok közül először összefüggésbe a lengyel és magyar Radvánszkyakat, bár a lengyel Radvánszkyak már előbb felajánlották a rokonságot és küldöttek is egy hosszú értekezést Radvánszky Jánosnak a dicső Radván nemzetség származásáról, a mely magát 1029.-től tudja levezetni. ¹⁾

Radvánszky János a maga jellegzetes írásával rávezette: *Radványi documentumok közé való*, fia, László pedig, bár még azután három lengyel Radvánszky kereste fel őket részint levél által, részint személyesen és ígérték az összeköttetés okleveles bebizonyítását — ámbár óhajtotta a család dicsősége kedvéért — de oklevelek hiányában nem fogadja el. Igen, mert előtte a családi levéltár dióhéja, a vaskos Directorium, a mely megőrzi attól, hogy a biztos talajt elhagyja.

A Directoriummal ezen kívül még két igen fontos czélt ért el. A rendezés alkalmával amúgy is megismert okleveleket újból alaposan áttanulmányozta, *tárgyát tökéletesen megismerte*; a notitia personalis-sal lerakta család-története alapját, a realissal és a fontosabb birtokjogoknak okleveles alapon *külön is megírt* ismertetésével pedig elejét vette annak, hogy családtörténete csupa száraz jogi fejtegetés legyen. Ez által kerülheti azt még ott is, a hol ősei téves jogi lépése panaszt csal ajkára és jogi fejtegetésekre csábitja, mert egyszerűen Directoriumára utalhat. (Nagy stréczei birtokjog) Nem is akad fel szépen, nemes egyszerűséggel folyó elbeszélése jogi fejtegetéseken, nincs is annak jogi ize.

De hát miért írta munkáját, ha sem a hiú dicsekvés, sem a praktikus jogi czél nem vezérelte?

Az ő szelid tartózkodása minden esetre távol tartotta attól a gondolattól, hogy a közönség számára kinyomassa. Hiszen ő még azt sem engedte meg, hogy Bél Mátyás támogatásáért nyilvános köszönetet mondjon neki. Épen ilyen „szemermetessen“ küldött Rajcsányi Ádámnak is

¹⁾ R a d w a n a l i a s W i r b o w d e l i n e a t i o.
Radványi levéltár. III. o. XLV. cs. 92. sz.

„néminemü emlékezetet familiájáru! parancsolatjára“ és több kívánsága sincs; „ha közelebb lakhatnék, az Uram Bátyám dicsőséges munkájában szívesen *író-diákja* volnék, mert ilyen emlékezetes igyekezeteket (elő) kell hazánk dicsőségére mozditani“. ^{1.)}

E szemérmertességből kifolyólag munkáját csak a családtagok részére, „*privatae notitiae causa*“ írta, hogy még azok is élvezettel olvassák, a kik a terjedelmes, unalmas Directoriumot nem forgatták volna. Ebben bőven találhattak, ha kerestek, pöranyagot, de családtörténetében nem, mert ő irtózott a pörösködéstől, úgy hogy óhajta genealogiai táblájának birói hitelesítését, de csak úgy, hogy ne pörben legyen arra szükség.

Munkája magán jellegéből foly közvetlensége, de ebből származik egy hibája is, hogy *nem egységes*. Mivel a Directoriumban úgy is megtalálható minden adat, nem törekszik arra, hogy azokat régi elődeire nézve pontosan felsorolva az ország akkori állapotát, művelődési viszonyait személyekhez kötve elevenen mutassa be, hanem megelégszik azzal, ha egy-két érdekesebb adattal igazolja levezetése helyességét és egy-egy feltűnőbb történetnél, (erőszakos vérontás, emberölés és más hatalmaskodás) az akkori állapotokra is következtetést von. Nem törekszik teljességre de kötetekre is terjedt volna — azujabb kornál sem, a hol munkája *feltűnően megbővül* és igen érdekessé lesz. Nagy atyja eperjesi kivégzése és atyjának erre következett tíz évi küzdelme és tanuságos élete munkájának leghövebb része és fénypontja.

Azon boldog gyermekek közé tartozott, a kik korán tudják bámulni és méltányolni atyjuk nagyságát; az ebből származó jámbor fiúi kegyelet és atyja kérése teszi munkáját aránytalanul bővebbé az eperjesi vértörvényszéktől kezdve; de a historikus örömmel bocsátja meg ez aránytalanságot, mert neki *forrás—munkát nyújt* és bizonyára

1.) Fogalmazvány. III. o. LIX cs. 151. sz.

mások is meghatottsággal, szeretettel fogják olvasni szeretetteljes, őszinte, igaz szavait.

A ki figyelmesen olvassa, valószínű, hogy olyant is fog észlelni, mintha itt-ott az elbeszélés fonala megszakadna sőt benne nagyobb ür is tátongana. Ennek oka azonban az, hogy ő régi módszer szerint szívesen hallgat, ha dokumentumait beszéltetheti; ezeket pedig mellőznöm kellett, mert külön a többi oklevelekkel és levelezésekkel együtt fognak megjelenni. Ezért kellett magamnak is rontani azon a munkán, amelylyel oly szeretettel foglalkoztam.

Fordulnak elő még benne apróbb hibák, amelyeket részint jegyzetekben ki is javítottam, részint pedig, mint a kor szülötteit, megjegyzéssel kíséni sem akartam.¹⁾

Bírálni sokféle szempontból lehet, de mi, a kik tisztán látjuk, hogy az író milyen alapos, lelkiismeretes munkát végzett, a kik összehasonlítottuk más hasonló irányú munkákkal is, azt tartjuk, hogy szerény családtörténeti irodalmunkban már koránál fogva is oly kiváló hely illeti meg, hogy megismertetése által nem végeztünk haszontalan munkát.

Mielőtt befejezném tájékoztató soraimat, megjegyzem, hogy nem sokára meg fog jelenni Radvánszky László bővebb életrajza, melyben más irányú irodalmi munkássága és érdemei is méltatást találnak.

Apróbb feljegyzései közül saját életére vonatkozó *Pro memoria* című feljegyzéseit csatoltam még e munkájához függelék gyanánt, mivel a kettő természete megegyezik és quasi kiegészítik egymást.

Sajó-Kaza, 1904. decz. 13.

Dr. Kiss István.

¹⁾ A szerző eredeti jegyzeteit R. betű különbözteti meg az én jegyzeteimtől.

RADVÁNSZKY LÁSZLÓ
CSALÁDTÖRTÉNETE.

*„Ego privatam familiae nostrae
historiam ex nexu imprimis docu-
mentorum scribo.“*

1. §. Családunk Bél Mátyásnak Okolszky Orbis Polonicus cz. munkájából vett állítása szerint Lengyelországból származik; de hogy mikor és hogyan jöttek be, nem fejtette ki. ¹⁾ A Lengyelországban élő és virágzó Radvánszkyak nemcsak elismertek rokonaiknak; hanem már régen kölcsönös barátságra is szólítottak fel, de ígéretük szerint még nem bizonyították be a leszármazást megbízható adatokkal. Nem régen ugyanis Radvánszky Antal, majd János megtisztelő leveleket intéztek hozzánk ²⁾ és hasonló udvariasságot tanusított Radvánszky N. Domokos-atyja, amikor ő ezelőtt 8. évvel Rómából visszatérve minket Radványban meglátogatott. Ő beszélt el először hosszasan, hogy mikor a bátor Boleszláv lengyel királyt Szaniszló krakói püspök meggyilkolása miatt trónjától megfosztva az országból kiűzték és VII. Gergely pápa kiátkozta, barátjához, László magyar királyhoz, menekült 1080. körül; akkor az udvarában élő lengyel nemesek részint Magyarországbau, részint Sziléziában telepedtek le. Azt állította ama tisztelendő atya, hogy ősünk akkor, mint Boleslav kísérője telepedett le Magyarországon és megígérte, hogy azt családi levéltára adataival, leszármazásunkat pedig *Radvanustól*, aki 1021-ben Lengyelország cancellárja volt, bőven bebizonyítja.

Többen irnak Boleslav dicsőséges, de szerencsétlen

¹⁾ Bél Mátyás: *Notitia Hungariae novae historico-geographica*. II. kötet, 452. l.

²⁾ Egy lengyelországi Radvánszky János már Radvánszky II. Jánost felkereste levelével, később pedig nagyobbik fiának Györgynek, Radvánszky Antal 1743. nov. 19. (Br. Radvánszky lt. I II. o. LI. cs. 64. sz.) és Radvánszky János a podoliai palatinnal Szászországba kísérvén Tót-Prónáról ír meleg hangu levelet. (I. h. LIV. cs. 32. sz.)

uralkodásáról, bőven emlegetik a Radvaniakat is, de hogy mégis hogyan kell családunkat a lengyelekkel összekötni, annak kutatására és közlésére a Lengyelországban és Siléziában több ágra oszlott, jó módu rokonokat kellene inteni és kérni a mi dicsőségünkért és a lengyel nemeség méltóságáért. Egyébiránt nem keresünk hazug dicsőséget, mert különben hazánkban is elég régi nemesek vagyunk; csak hogy így egyéb is járulna dicsőségünkhöz.

2. §. Elhatároztam, hogy levéltárunk adatai alapján — amennyire azokat annyi változás és oly hosszú idő alatt megőrizhettük — röviden elbeszélem a Magyarországon élő Radváni család történetét. És hogy tervem annál jobban sikerüljön, előbb bemutatom a genealogiai táblát, amelyet én levéltárunk mutatójában ¹⁾ már régen eredeti oklevelek alapján állítottam össze. Bár csak valaha bíróilag is hitelesitenék, de ne pörben legyen arra szükség, amelyet nem szivelhetünk. Senkit ne indítson kétségre az, hogy öt század alatt csak 15 generatiót talál, mert hosszú életűek voltak, amint utabban is III. Ferencz például szolgálhat, aki majdnem 70 éves korában hunyván el, mint utószülötet hagyta hátra IV. Györgyöt. ²⁾

3. §. Előbbi időtől óhajtottam genealogiánkat kezdeni, de a jártas történetkedvelők tudják, hogy a magyar nemeseknek ötszáz évvel ezelőtt ritkán volt állandó családi neve és magukat mindig nem is birtokaikról nevezték el, hanem pl. Saulus fia Tiburtius. Igen gyakran használtak idegen személynevet és többnyire a rokonok, sőt édes testvérek is különböző lakóhelyeiktől kapták nevüket. Ezért gyakran megtörténik, hogy az összetartozás tudata elvesz. Tudni kell még azt is, hogy régen az okleveleket csak a barátok őrizték és a tatárpusztítás alkalmával a

---

1) Directorium archivi familiae de Radvan, elaboratum anno 1735 per Ladislaum de Radvan. Kéziratban a család levéltárában. A táblákat a füzet végén találja az olvasó. A Radvánszky családról két genealogiai táblát készített, egyet csak a férfi ivadékokról és egy közöset.

2) Öt századra rendes számítás szerint éppen 15 generáció esik. Ez is érv lehet a genealogia helyessége mellett.

káptalanokkal együttigen sok elpusztult. Ezért úgy vélem, hogy mesét mond az, aki azzal dicsekszik, hogy hiteles genealogiája 500 évnél több időre terjed, hacsak nem az osztályos atyafiságból és históriai emlékekből meríti bizonyosságát. Mind ezen akadályokat tapasztaltam én is családom történetének kutatásánál, de megelégedtem azzal, hogy addig menjek el, a meddig biztosan juthatok, azon túl menni nem merészelvén.

Tapasztalom, hogy különböző nevek alatt régen virágzott családunk, de világos genealogiai bizonyossággal nem szolgálhatok. Későbbi békés időkből, melyek alatt megmaradtak az oklevelek és a szű sem emésztette meg azokat, legmegbízhatóbbnak tartom azon határjárásról felvett oklevelet, ¹⁾ amelyet László király 1287-ben *Yurk* fiának, Radváni *Dénesnek* adott, amely a radványi birtokot több birtokrészszel bővítvén, elválasztja a királyi halászház földjétől.

Ő a mint ezen oklevélből kitűnik, Kun Lászlóval harczolt a Habsburg-dinasztia megalapítója, Rudolf érdekében; e harcban halálos sebet is kapván, utódainak a dicsőségesen uralkodó felséges ausztriai ház előtt is érdemet szerzett.

Hívtségét a hitszegő kunok elleni ütközetben is vérével bizonyította a Hód-hely mellett, amely pusztá a Tisza mellett Csongrád megyében ²⁾ van.

E kiváltság levél bizonyosága elégséges Dénesünk hadi dicsőségére vonatkozólag. Már előbb volt tehát saját birtoka, amelyet a régiek földnek hívtak és hogy radványi

1) Megvan 1358. másolata is a 20. sz. alatt. A jeles levél következő szavai a legérdekesebbek:

„Mi tehát figyelembe véve ugyanazon Dénes hűségét és érdemes szolgálatait, amelyekkel országunk különböző hadakozási alkalmatosságával oly dicséretes önfeláldozással viseltetett irányunkban és különösen a mi és országunk régi ellensége, a cseh király ellen [Otto-kár volt] viselt háborunkban, melyben ugyanazon Dénes irányunkban tartozó hűségéhez képest halálos sebeket kapott, sőt a Kunokkal való kénytelen megütközésünk alatt is a Hód helynél hűségét saját vére kiontásával bizonyította meg“ azért teljesítette kérését. R.

2) A kéziratban locus Hod áll, innen a félreértés. Radvánszky Ill. János a szélére is jegyezte: Rectius fors ad lacum Hood, qui in Transsylvania est. R. László még hozzá teszi: Rebelles erant reg-Ladislao Cumani, Cumanae tamen pellices, melyet feleslegesnek tartok a szövegben fordítva adni.

ispánnak is nevezték, megelőző okmányok bizonyítják.¹⁾ Régen ugyanis a nemeseket szolgáltnak nevezték, azért mert felültek és katonai szolgálatot teljesítettek, akik pedig ezek közül kiválóbbak valának, a királylyal való társalgás és kísérésről comeseknek neveztettek.

Meg kell ezektől különböztetni azokat, a kik hivatalból comesek, így pld. a megyék főispánjai. Fellépett időfolytán, miután idegen fejedelmek kezdettek uralkodni, egy harmadik comesi méltóság czimadományozás folytán (gróf.)

Nem sok idő múlván, 1291-ben ugyanazon Dénes comes az említett királyi halászok földjét nyeri András királytól. Mindkét kiváltság-levélben jelölt határok bizonyítják, hogy azok Kremnicskáig (Körmöcske) Kalnipotok közelében Királyfalvát körülzárják. Hogy ez mi módon szakítottatott el örökségünktől, annak gondosan utána kellene járni.

Van egy oklevél, (No 23) amely által 1376-ban a váczai káptalan előtt Dénes zólyomi főispán tiltakozik az ellen, hogy Lajos király Radvány szomszédságában lévő Halászi, most Becsi nevű birtokát másnak adományozza. Hogy ezt a Becsi nevű birtokot, mint királyi falut, Királyfalvának is nevezték, bizonyítja egy 1417. kelt levél (No. 27.)

Dénes békében is háborúskodott. Szokásos volt ez ama ősi időkben. 1280-ban a sági convent előtt Egyed fia Kemény, Bede fia Boko és Kopláni Pál fia Péter kijelentik, hogy ő birtokaik rombolásáért elégtételt szolgáltatott nekik. És szintén 1286-ban ugyanazon convent előtt Jurk fia, Dénes ispán Albert fiával, Tamás ispánnal és unokáival Alberttel és Stoyzával és más rokonokkal, azért mert Tamás ispán fiát Mártont állítólag megölte, 50 márkában kiegyeznek.

Ugy látom, hogy hosszú életű volt, mert már 1254. elő-

---

1) R. János széljegyzete: Dénes mester Zólyommegye főispánja volt 1317. (V. ö. Bárdosy: Animadversiones — in opus de insurrectione nobilium auctore Josepho Kereszturi. Budae 1792. 27. l.) A Radvánszky család levéltárában azonban ugyanazon Dénesről csak 1287—1296. van adat.

fordulnak ügyei, amint látható Miklós észtergomi érseknek hozzá irt leveléből. ¹⁾

4. §. Dénes fia Tamás ispán volt. Növelte az atyai birtokot az által, hogy 1333. a turóczi convent előtt Hansimann ispántól megvásárolt egy földet. (No. 2, 10, 13.) Károly királytól is Donch mester, zólyomi főispán kérése folytán megszerezte Preutel fiai Erdőhát és Pető, zólyomi Samel fiai Lőrincz, Rofayen, Pál, Tamás, Saul és János birtokát, amelyet bizonyos kihágások miatt vesztek el; de visszaadta nekik, megtartva belőle egy Liget nevű erdőrészt, melyet saját birtokához csatolt, megjelölve a a Garamon túli terület határait, amint azt világosan bizonyítja a turóczi convent 1327. kelt levele. Egyébiránt is az Urpin hegy a kösziklától kezdve és alatta a kaszáló már előbb Radványhoz tartozott, amint az az említett határjáró oklevelekből kitűnik. Ez Urpin nevű telek a Mike fiai birtokai által határoltatott. (A micsinyei Mikékről l. No 17). Hogy a Garamon túli terület mikor és mi módon lett örökös telekké, még nem tudtam nyomára akadni. Különben Radvány határaitól elégséges ismeretet lehet meríteni a 2, 7, 8, 13, 16. és 17. sz. oklevelekből.

Harczolt szomszédjaival is. 1313-ban Máté nádor előtt Tóbiás fia Zubretával, Radon fiával Mikével, Madoch Benedekkel, Pállal és Istvánnal, Volkan fiával Miklóssal, Fülöp fiaival Péterrel és Tompossal az említett Tóbiás fiának, Biternek meggyilkolása ügyében kiegyezett; Zubreta mégis társaival, amint a turóczi convent 1316. kelt levele (No 12.) bizonyítja, Tamásunkat lakóhelyén kirabolta, sőt ezzel nem elégedve meg, egy másik faluját is elpusztította. Végre 1317-ben (Nro 14.) az említett felek ugyanazon convent előtt kiegyezkedtek. Tamásunk Tóbiás fia, Biter haláláért 50 márkát fizetett Zubretának, a ki összes testvéreivel és rokonaival őt és szolgálait az összeg lefizetéséről nyugtatta. ²⁾

¹⁾ E levél azonban száz évvel később kelt és II. Dénesre vonatkozik. Az eredetiben most és úgy látszik, már akkor is, egy C-nél a hártya valami sav behatása következtében összezsugorodott és megbarnult, úgy hogy csak két C látszik.

²⁾ Meggyegyzi még, hogy Bicer vagy Biter őse volt a Balas-

Egyébként a Biterek Tamás atyjának jóakarói voltak, mert a váci káptalan 1292. levele szerint (Nr. 9.) Mikó fia Biter ispán és ugyanazon Biter fiai: Miklós, János és Detrik fia Mikó, Nógrádmegye főispánja, Olvar nevű birtokukat, amelyet turóczy Fejes Andrástól vettek, Dénes ispánnak és általa fiának Tamásnak adományozzák hősies szolgálataiért.

5. §. Levéltárunkban a 18. sz. alatt levő 1320. kelt oklevél, mely az Éles Fülöp és János és Tompos fia Miklós poniki nemesek közötti osztályról szól, gyakran készített arra a gondolatra, hogy azok vérrokonaink voltak. Ugyanis Radon, vagy Radan neve is volt a poniki nemeseknek (talán ugyanezen családból valók a Mikefalvi, vagy micsinei Mikék) amit nem csak régi okleveleink, hanem hajnoki és micsinyei egyházban lévő siremlékeik is bizonyítanak.

Rajcsányi Adám kamarai tanácsos, híres régiségkutató azt mondta nekem, hogy a poniki szabad népek első kiváltságleveleiket *Radvanustól* kapták. Őseinket többnyire Radoni, Radonai, Radváni néven nevezték, a tótos Radvánszky ujabban lett szokásos. A régi idők íródeákjai, a papok és barátok ugyanis gyakran nem ismerték nyelvünket, változott az írásmód is, ezért nem lehet csodálni, ha a nevek változnak. Ugy veszem észre, hogy a poniki urak neve is változott. Ha tehát ugyan egy család volt, III. Ferencz nem cselekedett helyesen, hogy nem ismerve a közös leszármazást megengedte, hogy poltári, másként raduni Sós István, családja utolsó sarja, akinek egyébként testvérét nőül birta, a másik sógorának, Géczy Andrásnak fiait fogadja örökbe. A Raduniak ekkor Ponik városát Ledzin birtokért elcserélték a királyi kincstárral.

6. §. Tamás fia II. Dénes, a 23. sz. oklevél bizonyossága szerint Zólyom vármegye főispánja. Dolgairól kevés adat van levéltárunkban; úgy vélem békekedvelő ember volt. Egyetlen fia I. Péter, akinek két fia vala: I. János, sáknak, amint Bél M. V. Notitia IV. kötetben állítja, ámde az 1313. kelt levélben Bikou, az 1317. Bikov íratik.

és *I. László*. Ezek 1404-ben Zsigmond király előtt Kárpóna városában a besztercebányaiakkal folytatott határpörben kiegyeznek. Ezután királyi küldöttek emelnek határjeleket, melyeket a király jóváhagyásával erősít meg. 1417-ben pedig bizonyos hatalmaskodások ügyében Zsigmond király előtt Zólyomban egyezsége lépnek Stoyanrichei Petőfia János fiaival Ilyéssel és Fábiánnal. János pedig még Zólyom vármegye bírái ellen is felebbezve, őket hamis bírónak bélyegezte, mivel valaki ellenében 50 márkában marasztalták el.

A László felesége velezdi Kövér Veronika volt, az egri káptalannak 1428. kelt hitbérnyugtató oklevele szerint (Nr. 31.) A Kövérek nagyhirű, hatalmas családot alkottak, melyet a Rákóczi család nyomott el és jogait is megszerezte. A család főbirtoka Velezd Borsodvármegyében a Sajó mellett. Ugyane faluban volt az udvarház is, a vár pedig egy magas dombon Putnok vára felől emelkedett, amelynek romladékait nem régen megvizsgáltam, mert a kazai birtokhoz tartozik. Nagyon kedves vadász-helyem ez. Ez a László részt vett az 1447. országgyűlésen, amely Hunyadi Jánost az ország kormányzásával megbizta, mint Komárom vármegye követe. ¹⁾

7. §. Jánosnak három fia volt: *II. Péter*, *II. Tamás* és *I. Zsigmond*. Tamás valami hatalmasságot követett el atyja ellen, amint az a turóczyi konvent 1461-ben kelt leveléből kitűnik. Péter és Tamás utód nélkül halt meg. Tamásnak Margit, Zsigmondnak Zsófia volt felesége, ²⁾ aki *II. Györgyöt* szülte. Hogy e nemes nők mely családból valók, régi szokás szerint — amely nekem nem nagyon tetszik — nem említetik, sem a váci káptalan 1472. kelt Tamás özvegyének, Margit asszonynak hitbéréről szóló, (Nr. 30.) sem a 39. számú oklevélben.

Az említett *II. György* nőül vette nagyságos Kaszai Szaniszló leányát, Katalint, aki Albert nevű testvérével

¹⁾ E László oklevelekben is szerepel; de nem tartozik a zólyomradványi családhoz, mert a komárommegyei Radvány nevű birtokáról kapta nevét.

²⁾ Később e Zsófia horpácsi Szepessy György felesége. R.

ősi örökségkép birta Kasza várát és a Bán nevű erősséget Trencsén vármegyében a hozzájuk tartozó birtokokkal. Az 1461. kelt osztálylevelük levéltárunk sztréczei osztályában 1. sz. alatt van. Hozománya volt a nagysztréczei birtok és az orlóí puszta fele. E Katalin kétségtelen leszármazását családi levéltárunk mutatójában irtam le. (L. II. tábla.)

Az említett Kaszai Szaniszlónak volt egy kedves szolgálja Sandrin, akinek szlavniczai birtokát adományozta. Ettől származik a jeles Szlavniczai Sándor család.

Györgynek és Kaszai Katalinnak három fia volt: *Menyhért, Boldizsár* és *III. Péter*. (L. sztréczei ltári rész 10. sz.)

Menyhért felesége tótfalusi Sváby Margit, a Péteré pedig Palugyai Anna. A Boldizsár feleségéről még eddig nem találtam adatot. Menyhért teljesen, Péter pedig fiú utód nélkül halt meg, amint kitűnik a leányai, Katalin és Eufrosina leánynegyedéről szóló oklevélből és több másból. Mindkét leány férje a Szent-Péteri Dávid családból való volt; így jutott e családnak a sztréczei birtok harmadrésze, mert $\frac{2}{3}$ rész a Boldizsáré és leánytestvéréé, Margité lett, a kiről alább emlékezem meg.

II. György és fia Boldizsár Zólyom vármegye alispánjai voltak (Nr. 40. 42.) és e mellett hadban vitéz, híres emberek. A radványi szentegyházban, mint triumphantorokat festették le őket, akiket könyörgő rabok környékeznek. Ez emléket a régiség megemésztette; ami megmaradt belőle, azt a festő tudatlansága rontotta meg, mivel hibát követett el a felirathban még az évszámban is, amelyet mégis hiteles okleveles adatokkal javíthatunk.

A verses felirat szövege a következő:

Mortales, quid fama iuvat, quid gloria, census?

Quid genus et magni roboris umbra brevis?

Omnes fata manent, mortis fortuna nec una:

*Adde, quod incerta est hora suprema necis.*¹⁾

¹⁾ E verset legelőbb Bél Mátyás közölte i. h., később Nagy Iván, Fordítása: O h e m b e r, m i t é r d i c s ő h i r e d

Boldizsárnak két fia volt: *III. György* és *I. Ferencz*, akik fogott bírák jelenlétében 1557. osztozkodtak meg, (50. sz.) mely alkalommal a felső ház Ferencznek, mint fiatalabb testvérnek jutott, a Péter-féle udvarház pedig a Györgyé lett, hozzászámítva a felső udvar azon telkeit is, amelyeket a nagysztréczei birtokrészekért Nagy-Csep-esini Uriellel és Istvánnal elcseréltek. Ugyanis atyjuknak, Boldizsárnak testvére, Margit, a Csepesánszky György felesége volt; tehát fia, Uriel, Nagy-Sztrécze $\frac{1}{3}$ részét anyai jogon bírta. A Csepesánszky család akkoriban igen hatalmas vala és bírta mindazon birtokokat Turóc vármegyében, amelyek most Körmöczbányához tartoznak. Bevallom, hogy botrányos az olyan csere, midőn nőági jogból a férfi ág ősi jogát sértik, bármennyire felült is a cserebirtok az elcserélt természetét. Nem foghatom fel, hogy mi vitte őket erre a cserére.

E szerződést idő multával 1591-ben a nyitrai káptalan elé vitték. Az ekkor kiadott oklevél szerint a Csepesánszkyakat az előbbi szerződés erejénél fogva Radvánszky György és Ferencz kielégíti az őket anyai jogon megillető radványi curia átengedésével. Mindeddig a Radvánszky Margit része, (t. i. a fiúágivá lett stréczei és radványi régi leányági birtokok) csak a férfi ágat illette meg és a férfiág jogaira nézve káros következmények elejévétele végett pontosan kell arra ügyelni és megkülönböztetni, amint azt a nagysztréczei birtok birtokjogok leírásánál a 7. §-ban kifejtettem. ¹⁾

III. György zólyomi alispán volt. Nőül vette Névery Ilonát, Névery Mátyás alispán leányát. Birtokjogait levéltárunk

és vagy onod; mit fényes származásod és nagy erőd gyöngye árnyéka? Sorsát senki el nem kerülheti, mert a halál nem ismer szerencsét; gondoldj azért arra is: nem tudhatod, hogy mikor üt utolsó órád.

¹⁾ Az 1591. levél másolatban a 62. sz. alatt van. A nagysztréczei jog leírása a Directorium archivii familiae de Radvan 348. lapján található *Notitia familiae de Kasza persona is et realis* cím alatt

mutatójában vezettem le és leszármazását, mivel a család különböző ágakra szakadt. a *III. táblán* mutatom be.

I. Ferencznek Nedecz Katalin volt a felesége.

9. §. E két testvér között két ágra oszlott családunk. A Ferencz vonala, mely a férfi ág felső várkastélyában lakott nemsokára az unokákban kihalt. Végrendeletét 1593-ban irta meg. Fia volt *II. Ferencz*, a ki Majthényi Sárát, nagyságos Rátkay Balázs másodunokáját vette feleségül; leányai Katalin és Anna, az első Pongrácz Ákos, a másikat pedig zolnai Steck Péter vette feleségül.

II Ferencznek két fia volt: *II. Zsigmond* és *I. Pál*. a ki katona volt és ágának utolsó sarja — és két leánya Zsuzsanna és Julia, amaz Marczali Miklós egri kapitánynak, ez pedig Névery Istvánnak felesége. *II. Zsigmond*nak egyetlen leánya Erzsébet, Géczy Pál felesége volt.

10. §. A mi águnk alkotójának, *III. Györgynek* fia *III. Ferencz*, a ki atyja halála után a *II. Ferencz* gyámja volt, később pedig ő lett annak árvái. *Zsigmond*nak és *Pálnak* gyámja, a mint 1600-ban és később kelt oklevelek bizonyítják; a két gyámság alá való felmentvény pedig a 73. és 89. sz. alatt van. Volt alispán is. Felesége Poltári Sós Margit, a ki két leányt szült: Zsófiát és Juditot. Az utóbbi Messkó Jóbné, az első pedig Benicz Beniczky Gáspárné, a ki állítólag az örökösödés miatt a Messkó-féle cselekeknek és méregnek lett áldozata. Több fia is volt; de azok igen fiatal korukban haltak meg. Felesége is elhalálozván, már-már magvaszakadt. Végre előrehaladt korban családja nőága és a másik örökölni vágyó férfiág által pörrel üldözötve, utódokról is akart gondoskodni és azért nőül vette Nemeskürti Bakó Ferencz nagyhonti alispán hajadon leányát, Fruzsínát. Nemsokára azonban a nagy mértékben dühöngő pestis elragadta akkor, a mikor felesége már reményteljes állapotban volt.

Különösen terhére volt az *I. Ferencz* leányai: Katalin (Steck Péterné) és Anna (Pongrácz Ákosné) 1616-ban folyt osztály — pöre, amelybe Zsuzsanna és Julia (Ferencz leányai) is bele ártotta magát; mégis a mi Ferenczünk győzedel-

meskedett úgy a megye, mint a királyi curia előtt 1635 évben. ¹⁾ Egy más pörben is volt része, a melyet II. Zsigmond leánya Erzsébet, Géczy Pálné indított, de 1636-ban kiegyeztek. ²⁾

Julia, I. Ferencz leánya, Marczali Miklós felesége és gyermekei külön is pörösködtek ellene, de ebben is barátságosan kiegyeztek a zólyommegyei bíróság előtt 1639-ben. ³⁾

A Marczali-féle kellemetlenkedés egy időben tul-szárnyalta Ferenczünk türelmét és erőszakos gyilkosságra vezetett, mert e pörben Hudoba Ábrahám alispán járván el a megyei közönség előtt tiltakozással kapcsolatban a következő jelentést tette: A Marczali féle pörben Radványban hozott ítélete alkalmatosságával a Radvánszky Ferencz kirendelt jobbagyai és tisztviselői Marczali Miklóst, mikor az ítélet után néhai Radvánszky Pál lakóhelyére akartak volna távozni. a közúton megtámadva erősen megverték, tépdesték, vérét ontották és a birák szeme láttára fogva vitték a Ferencz házába, őt pedig ⁴⁾ taszigálták és át akarták szurni, Lukaviczky Ábrahám szolgabíróat át is szurták; végül az említett Radvánszky Pál házára, a hová bírótársaival menekült, támadtak és rá ágyuzva kapuját betörték és bevették. Azután a szolgákat és a felperes Marczali egész családját megverték, vérüket ontották, ruháiktól megfosztották és Radvánszky Juliannát, az említett Marczali Miklós feleségét fiával és leányával a házból kikergették, minden ott talált dolgot, fegyvereket, lovakat, barmokat különbség nélkül zsákmányul ejtve és az említett Ferenczhez szállítva.

Most más időt élünk, mások az erkölcsök! Mégis utódai előtt nagy hire lesz Ferenczünknek, hogy majdnem egész életében a női ág szégyenletes pöreiben a fiág ősi jogait — bárha oly igen közel állt a magszakadáshoz — buzgón és szerencsésen megvédelmezte.

¹⁾ Az erre vonatkozó iratok a VIII. fasc. 125. sz. alatt. R.

²⁾ IX. Fasc. 126. sz. R.

³⁾ X. Fasc. 127. sz. R.

⁴⁾ T. i. a jelentést tevő alispánt.

11. §. Nemsokára III. Ferencz halála után 1645. évben a radványi birtokokat Beniczky Tamás és Tar Mihály nyerte meg, de özvegye Bakó Fruzsina áldott állapotban lévén, a birtokba iktatást nem engedte meg. Ezek alkalmatlanságával az Ur jósága is szembeszállt, mivel szerencsésen megszületett az utószülött IV. György a kinek gyámságát egy királyi kiváltság levél 1651. az anyának engedélyezte, a melyet később Vesselényi Nádor előtt a gyermek is megerősített 1659-ben.

Az özvegy Osztroluczky Menyhért zólyommegyei alispánhoz ment férjhez, ennek halála után pedig Borfői Bory Mihályhoz. Mindkettő gyermektelenül halt meg. Az utóbbi felesége és általa mostoha fia, Radvánszky György javára végrendekezett és végrendeletét királyi jóváhagyás által is megerősítette. ¹⁾ Ezen végrendeletéhez járul más adományai mellett az illésfalvinak nevezett, de királyfalvi határban lévő malom, a mely azért bele jutott a radványi 1697. új-adomány levélbe. Ő nyert először Ferdinánd királytól 1655-ben kiváltságot arra, hogy szept. 8-án, Szent András és Szaniszló napján, tehát háromszor évenként, Radványban vásárt tartson.

Buzgó katolikus volt, de mégis elég jóakaró arra, hogy se feleségét, se gyámfiát ne kényszerítse saját vallására. Egyébként úgy Bozok nevű dominiuma, mint tiszt-ségei által korában hatalmas ember; a korponai végvárnak Balassa után főkapitánya, Vesselényi Nádornak teljhatalmu megbízottja, a hétszemélyes tábla ülnöke.

Azt az egyet nagyon sajnálom, hogy az általa szerzett, a város falain belül levő Maurer-féle curia, melyet feleségének, Bakó Fruzsínának és általa Radvánszky Györgynek adott, Besztercebánya városának örök áron eladatott. ²⁾

Az alatt is, míg Radvánszky György a Bory gyámsága alatt élt, a nőág ismételten feltűtötte hydra fejét. A Rákóczi féle háboru zavarai közepette ugyanis Zolnay

¹⁾ Fasc. XV. No 145. Littera F. R.

²⁾ Fasc. XIII. No. 143. R.

Péternek feleségével, Radvánszky Katalinnal, fiaival és egész háza népével együtt, biztosabb szállásért többször megújított kérésére, III. Ferencz, t. i. a IV. György atyja, az alsó kastélyban, halála után pedig özvegye, Bakó Fruzsina a felső kastélyban adott szállást. Mégis ezek a pióczák Pongrácz Judit és Katalin, néhai Radvánszky Anna leányaitól és más érdekeltektől támogatattva, megfélekedtek a jótéteményről és nem akartak onnan többé távozni.

Ezenkívül ugyanazon Ferencz első házasságából született leányának Juditnak, a Messkó Jób feleségének, mivel akkor nem volt fiúgyermek és nem is tudta, hogy utószülött fia lesz, atyai szeretetéből kifolyólag ideiglenes használatra átengedett egy jobbágytelket Szkubinban, egyet Malachovban, kettőt pedig Radványban. Így a nő ág koldus módjára a fiág jogainak hasznavételébe lépve a serdülő György gyámánya az előbbiek ellen Lessenyei Nagy Ferencz nádori ítélő mester előtt pört indított és ennek kapesán a Radvánszky Anna és Katalin utódai ellen is azért, mert egyes birtokukat nem örökségi jogon, hanem engedély alapján birták. A Messkó örökösök, t. i. néhai Radvánszky Judit utódai fölött azért, mert III. Ferencz bevallása, mely az előrkítést tartalmazza, magánpecsétek alatt nem érvényes és az aláírások sem ismertettek el valódinak, a felperes Bakó Fruzsina győzedelmeskedett és az elfoglalt radványi birtokokat fiának, a férfiág egyedüli örökösének ítéltetve oda, azokat birói végrehajtás útján 1666-ban neki átadták. ¹⁾

Még ezzel sem szűnt meg a Messkó család vékony lelkiismeretű mesterkedése, mert nem sokára György és Kanizsay Zsigmond felesége Mária, t. i. a Messkó Jób Radvánszky Judittól született fia és leánya, az annyiszor említett Radványi György ellen Mednyánszky János helytartói ítélőmester előtt megújította a pört, a melynek alkalmatosságával a felek 1672-ben kiegyeztek — barátságosan, de károsan, mert bárha a Messkó-család, látván a

¹⁾ Fasc. XII. Littera A. R.

férfiág kétségtelen jogát és a törvénynek megfelelően jogzime is megszűnván ezen pörben, majdnem minden követelésektől elállt, mégis Györgyünk — annak daczára, hogy saját jogához ragaszkodott — Messkó Györgynek és Máriának a béke javáért tekintettel a rokonságra is, örökségi joguk jeléül fiága kihalása esetére Radványban egy Drienkovszka nevű szatócsházat a szomszédes mészárszékkel, ezen felül egy-egy jobbágytelket Radványban, Malachovon és Szkubinban, két zsellér-telket pedig Tajova nevű birtokon örök jogon átengedett Néhai Csepcsány Urielnek Radványban birt curiája ügyében, a melyhez leánynegyed és a nagysztréczei jog átengedése fejében jutott, azután pedig a Messkó családé lett, kijelentették a 4. pontban, hogy a mily jogon hozzá jutottak, azon a czimen birják ezután is.

Az 5. feltétel szerint meg kellett volna nyerniök a királyi engedélyt és jóváhagyást is; de azt szerencsésen elmulasztották, vagy nem tudták megnyerni. ¹⁾

IV. György Johanna Katalinát, Markusfalvi Máriássy János leányát vette feleségül a kitől a páratlanul kiváló János, az én szeretett atyám és Katalin, a Gerhard György felesége született. ²⁾

12. Boldog emlékezetű nagyatyám családunk disze, mert martyr. Zajtalan magán életet élt, de mégis magára vonta az irigységet, mert virágzott gazdagsága, minthogy családja egyedüli örököse volt és gazdag leányt is vett feleségül. Az 1674. évben ³⁾ a Szelepcsényi György érsek elnöksége alatt kirendelt rendkívüli bíróság elé személyes megjelenésre kötelezve az ügyész kérésére bizonyos czinkosság miatt (nincs megnevezve) idézték, majd pedig — a

¹⁾ Hogy mily alapon szerezte meg a Messkó család azt a curiát a Csepcsányiaktól, a turóczi convent előtt tett felvallás másolatából (Littera G. fasciculi XIV.) kitűnik. Hogy mi módon szereztük ezt vissza és tisztáztuk jogunkat olvasható a XXV. fasciculusban. R.

²⁾ Jogai levéltárunkban a Palugyay-Máriássy féle oklevelek között olvashatók, geneológiáját pedig három táblán állítottam össze jogaink pontos ismerete céljából. (L. IV. VI. táblát.)

³⁾ Az eredetiben ez évszám 1684-re javítva, pedig az idéző levél 1674. febr. 19. kelt Br. Radvánszky lt. III. o. III. cs. 114. sz.

mint az érsek 1674. márcz. 16. kelt felmentő levele bizonyítja, miután téritvényt adott, szabadon bocsátották. ¹⁾

Ennek daczára azon hálót, a melyet a gonoszok hazánk annyi fia ellen szőttek, bármennyire ártatlan volt is, nem kerülhette el. Három év mulva ugyanis ²⁾ váratlanul elfogták és az eperjesi mézszárszék szinpadára, melyet Caraffa gróf gyászuunkra állított fel — hurczolták fiával *János-sal*, az én szeretett atyámmal! Ő fogságában társa volt s mint igen jó tanu a következő rövid Naplót írta, a melyet kéziratából leírtam a család története kedvéért. ³⁾

Nem szándékom az eperjesi szinpad történetét megírni; szomorú emlékét még eddig senki sem akarta nyilvános évkönyveinkben feltárni. Csak Parschitius Kristóf tárgyalja röviden *Tabella Hungariae* czimű munkájában, ⁴⁾ mert elég büntetést talál az okosok megvetésében.

Vannak kézírataink; az egyiknek czime: *Theatrum Eperiesense anno 1687. die. 5. Martii erectum*, a másiké: *Theatrum sanguinarium Antonii Caraffae anno 1687. Eperiesini erectum, orbi in stuporem expositum.* ⁵⁾

Én családomnak történetét elsősorban egykoru adatokból írom.

Bánatosan jajdult fel Jánosunk és atyja ártatlanságában bizva gróf Caraffa és a birákkönyörületességét kérte és sürgette néhány főúr pártfogását is; ⁶⁾ de pártfogói,

¹⁾ Szóról-szóra közli — ut historia constet — az egész felmenőt levelet. Ez majd az oklevéltárban fog megjelenni. azért itt nem közlöm.

²⁾ Hibásan. Ő ugyanis úgy írja, hogy 1684-ben idézte meg és bocsátotta szabadon Szelepcsényi.

³⁾ Közli Radvánszky János *Keserves jegyzése* m czimen atyja fogságáról és kínos haláláról írt feljegyzéseit.

⁴⁾ Wittenbergae. Typis Johannis Hakii 277. l.

⁵⁾ Az előbbi Rezik János írta. Az eredeti kéziratról vett másolat megvan a Br. Radvánszky cs. levéltárában. A másodiknak is u. o. van egy kézirata a fent idézettnél bővebb czimmel: *Theatrum sanguinarium, quod ad persequendam ipsam innocentiam Antonius Caraffa ad delegatum in Ungaria iudicium a caesare designatus arbiter anno 1687. Eperiesini manu carnificum erexerat, nunc primum anno 1705. orbi in stuporem expositum.*

⁶⁾ Közölve R. Jánosnak több levele Caraffához és jó uraihoz a melyek a Radvánszky család leveles könyvében fognak napvilágot látni.

kiknek jó lelkében a könyörgő annyira bizott, az ijesztő pőr borzadályától vissza rettenve, vonakodtak közbe lépni, Caraffa pedig nem akarta tévedését beismerni, azért a kinzások közben meghalt ember ellen a hóhérnak kellett dühöngeni. Atyám beszélte, hogy a hóhér feleségének 20 aranyat adott és kérte, hogy az éj leple alatt mutassa meg neki atyja felnégyelt testét, nyársra ¹⁾ szurt fejét és engedje meg azoknak átszállítását; minthogy pedig a sötétben nem ismerhette fel, az összes szinpadi látványul kihelyezett holttesteket hű tisztartója, Berk Mátyás segítségével összegyűjtette és szekéren az Eperjessel szomszédos akkor még evangélikus színei templom oltára mellett eltemettette. Ritka és valóban nagy merénylet a mészárszék szinpadán a fiui kegyeletnek ilyen megnyilatkozása; azt hiszem a bírót is e bátorság hatotta meg annyira, hogy nem vett róla tudomást.

Lássuk már most (kivonatossan), hogy mit állítanak kézirataink Györgyünkről.

Rezik szerint Radvánszky György igen gazdag ember volt, természetére nézve nyugodt, szelid és mindenféle nyugtalan mozgalmától annyira idegenkedett, hogy ritkán kötött kardot, más ellen meg soha, még a vad időkben sem. Nem vett részt az Austriai ház ellen irányuló mozgalmakban sem, ²⁾ sőt a Thököly főbb párthiveit bőkezűséggel rávette, hogy ne kényszerítsék katonai szolgálatra; mégis oly bajba került, a melytől óvakodni eszébe sem jutott. Február havában szekéren Eperjesre vitték elszakítva családjától és mindenétől, a miye volt. Örízet alá helyezik, a bírák előtt több kérdésre felelni kényszerítik, majd a ló alakú kivallató gépre vonják, a melyen több óráig annyira széthúzzák, megsütiögetik, marczangolják, kinozzák, hogy úgy látszott, mintha már maga a kegyetlenség minden erejét megemésztette volna. Látták a szemlélők, hogy teste, mint a marhahus, megsült.

¹⁾ E nyárs a radványi várkastély nagy termében ma is látható.

²⁾ Ebben Rezik téved, mert Radvánszky György tényleg részt vett a Thököly-é mozgalmakban, sőt részt vett volna — a mennyire fiatalsága és az idő engedteserdülő fia, János is, de úgy látszik, hogy fegyverrel nagyon rövid ideig szolgálta a mozgalom ügyét. 1682. május 2. még panaszkodik, hogy »a kuruczok ujonnan kezdtek tolvajkodni« (III. o. XXVI. cs. 18. sz.), de később hozzájuk csatlakozik. Akkor is »bizony sokféleképen gondolkodott megmaradása felől, félvén ne talpasok által a hegyeken kűltszenek.« (1685. nov. III. o. III. cs. 158. sz.). 1686. januárjában már a német katonaság Radványban quártélyozik és kirabolja Királyfalvát, a mely miatt br. Diependa ezredesnek jelentést tesz. (III. o. III. cs. 163. sz.).

Ezután a földre és puszta szalmára dobják kimondhatatlan kinjaival és több napig tartják ott a szerencsétlent. A míg épelméjű volt, tudta, hogy meg kell halnia és azért könyörgött, hogy bocsássanak hozzá. egy vallásán lévő prédikátort; megtagadták mégis az élet végén oly szükséges vigasztalást mindaddig, míg a pokoli kinoktól el nem borult lelke, úgy hogy sem a hozzábeszélőket nem ismerte meg, sem azt nem foghatta fel, a mit beszélnek. Végre a halál megkönyörült kinjain s kioltá életét, mely annyi kín után kedves úgy sem lehetett volna. Elkerülte ezzel a meggyalázó halált, de holttestét mégis meggyalázták. Szörnyű odujából piszkos kezű hóhérok huzzák ki és szekérre téve a vesztőhelyre viszik. Mikor odaértek, saroglyára teszik és felviszik a szinpadra. Itt levágják jobb kezét, majd a hóhér szolgálai kötelet kötnek hajfürteire, hogy felakasztva, nyakát levághassák; de hajfürtei nem bírák meg testének súlyát, elszakadoztak. Azért fejét fülein alól hurkolják meg és felhuzva testét kiegyenesítik s fejét levágják. A városi hóhér méltatlankodva és megrendülve mondta, hogy az embert az ő sorsa, halála s gonosz példájú csapása meghatja, mert szét szórt teste olyan volt, mint a félig égett hús. — Mit meg nem tett fia, hogy engedélyt nyerhessen felnagyelt atya eltemetésére; de mégsem nyerhette meg. Azt mondják, hogy titkon Szinyén temették el.

Rá a szerencsétlen áldozatok közül Palásthy Gábor vallott. Őt is kimondhatatlan kinsásokkal illették, e közben mesterségesen szőtt kérdéseket intéztek hozzá, kényszerítve, hogy rá és másokra nézve veszélyes dolgokat mondjon. Sokáig gyötrik, de a mit bevall akkor, mikor süttögetik és tagjait kicsavarják, tagadja, ha a kinsást félbehagyják. Végre, hogy türehtlen kinjainak véget vessen, sok olyan dolgot vall be, a melyek elkövetése eszébe sem jutott. Többek között, a mikor kérdezték, hogy volt-e Munkácson január elsején, azt felelte, hogy volt, pedig sok megbízható ember esküvel bizonyította, hogy éppen ezen a napon Nyitra vármegyében volt barátaínál.

Ismét feltették a kérdést, hogy kapott-e pénzt Radvánszkytól, a melyet aztán a várba vitt? Kezdetben állhatatosan tagadja, kimondhatatlan kinsásai után azonban állítja, pedig aligha látta és beszélt valaha Radvánszkyval, a házában pedig valósággal soha sem volt, annál kevésbbé kaphatott tőle pénzt a munkácsiak szalmára.

A mikor egynéhány órára levették a kinsadról és egy kissé magához tért, eszébe jutott, hogy olyan ártatlan embert vádolt és azért bűnbánóan Radvánszkyhoz küld egy embert, a ki kérje meg őt, hogy bocsásson meg neki halála előtt, a miért vallomásaival ártatlanul vádolta; ezt ne gyűlöletnek tulajdonítsa, mert azt íranta, mint ismeretlen iránt, nem is érezhetett, hanem az ember fölötti kinoknak. ¹⁾

¹⁾ Ezután idézi az 1705. kézirat nagy részét; de mivel annak inkább általános jellege van nem tartottam szükségesnek felvenni.

Minden más elbeszélést mellőzve, ezeket jónak tartottam a hitelre méltó emlékekből idézni, hogy legyen ismeretes hazánk akkori szomorú ábrázatja, a mikor el lehetett pusztítani még a legártatlanabb embert is. Bizonyára megindíthatták a császárt Thököly ellenséges fegyverei; de nagyatyánk soha sem volt párthive. Az öregektől tudom, hogy Vesselényi nádor is veszélyes összeesküvést szőtt a király ő felsége ellen; de akkor még nagyatyánk a Borygyámsága alatt élő gyermek volt. A Zrinyi, Frangepán és Nádasdy terveit, a mint mondják, egy portai követtségi tolmács, a ki az illyr fejedelmek nemzetségéből származott volna, Bécsben elárulta, de az nem érinthette a mieinket¹⁾, mivel az idő tekintetében is nagyon megelőzte. Egyébként a tragoedia évében, 1687-ben a küzbéke érdekében joggal és méltán törülték el II. András törvényének záradékát a pozsonyi országgyűlésen: de mégis siratnunk kell, hogy némely szolgáltnak vagy elhamarkodott ítélete, vagy előzetes gyűlése ártatlanokat is áldozatul hozott.

A kegyetlenségek okául Caraffát tünteti fel, mert Lipót császár, a kit a legjámborabb fejedelemnek tartanak, ártatlan és szelíd lelkületének elégséges bizonyítékát adta akkor, a mikor az eperjesi áldozatok lelki-üdvéért misékre 12 ezer forintot adott.

A kik gondosabban tanulmányozzák hazánk történelmét a csapásoknak több okát méltán a haza polgárainak tulajdoníthatják, a kik intézik a vallásüldözést, a melyért, vagy a melynek ürügye alatt tönkre mene szabadságunk és elpusztula hazánk.

A protestans egyházak, különösen a lutheranosok nagy jelentőségét fejtegeti idézve több kiváló katolikus férfiú szavait.

Megérezte a haza Nádasdi Ferencz vallásüldözésének eredményét. Nem volt tehát rossz jósz Zvoranics superin-

¹⁾ A Radvánszky György 1674. idézése volt kapcsolatban a Vesselényi féle összeesküvéssel; a gyanura elég ok lehetett Lessenyei Nagy Ferenczcel és a Boryakkal való közeli rokonsága. A Szelepcsényi elnöksége alatt delegált bíróság azok ellen állítattott fel az idéző levél szerint „qui rebellionis superioribus retroactis annis contra — suam maiestatem attentatae sese quocunque modo et tempore complices effecissent”: de Radvánszky Györgyöt felmentették, azért ez sehogysem hozható összefüggésbe az eperjesi vértörvényszék szörnyűségeivel.

tendens és a Nádasdi anyjának csepregi udvari papja. Mert a mikor kérte a haldokló Zvoranicsot, hogy áldja meg fiát és leányát, így szólt: A leány áldott leszen, a fiú pedig átkozott, mert hogy becsülést nyerjen, megváltoztatja vallását, nagy üldözést fog végbevenni és mégis a végén lenyakazzák. Azt mondják, hogy a mikor a vesztőhelyen kivégzése előtt felkiáltott: Oh Zvoranics, Zvoranics! a császári biztos, br. Abele megkérdezte a mellette lévőket: „Ki volt az a magyar Szent?”

Zrinyiről is azt beszélik, hogy a mikor Rómába ment, egy olaszországi öreg szerzetes megjósolta sorsát és arra kérte, hogy jóslása igazságának bizonyítékát vegye egyik vele menő nemes szolgájának esetéből; előre megmondta ugyanis, hogy annak lova, mikor a római kapun belép, megbotlik és nyakát szegi. Azok, a kik arra az időre visszaemlékeznek, azt állítják, hogy ez meg is történt. ¹⁾

Idézi ezután Forgách Ferencz kéziratából a Nádasdy Tamásra vonatkozó részt és a Zalai levéltárból Sulyok György, Török Bálint, Zalay János stb. és Nádasdi Tamás közös 1531. kelt véd és dacszövétség levelét a családtagok történelmi tudása érdekében és azért, mert néhai felesége családja és a Nádasdiak között rokonsági kapcsolat volt.

Már ideje elbeszélni azt, hogy az eperjesi szomorú tragoedia után mindjárt azon évben tartott pozsonyi országgyűlésen az atyjától és birtokaitól megfosztott, hazájában száműzött Radvánszky János anyjának nevében mily munkát végzett. Ezt jól megismertetik a király, nádor és az országgyűlés elé terjesztett kérései. ²⁾

Vele együtt könyörög Roth János is, hogy mentseik fel az Eperjesi törvényszék által törvénytelenül megítélt 15 ezer forint fizetése alól.

Mivel néhai Roth János urról is említést tettem, azt hiszem, nem lesz érdektelen, ha feledhetetlen emlékét ada-

¹⁾ Még e két példa is az előbb érintett gondolat körhöz tartozik; de fordítását szükségesnek tartottam azért, mert e mondák nem ismeretesek. Érdekes, hogy Nádasdy kivégzésénél Abele nem is volt ott.

²⁾ Radvánszky János az atya kinzásától Caraffához és bírótársaihoz intézett kérvényeitől kezdve 1697-ig az ügyben tett összes írásait egy hártába kötött vaskos folio kötetben gyűjtött össze. E kérvények között Radvánszky László 6 drbot idéz szóról-szóra a melyek majd együtt külön fognak megjelenni.

táimból röviden felelevenitem. Ama szerencsétlen 1687. évben, április 12-én, az eperjesi vesztőhelyen őt is tortúra alá vetik és azt az összes között csak ő bírta ki. Bárha kezdetben úgy látszott, hogy minden ereje teljesen kimerül, az Isten csodálatos gondja viselése folytán sokáig egészségesen, szerencsésen élt dicsőségesen töltve be a zólyom-megyei alispáni tiszteit és a min csodálkozhat az ember, soha később közsvényes fájdalmai nem voltak, a melyben szenvedett az előtt. ¹⁾

Bárha késtek a feleletek, még sem szüntek meg ezen szomorú országgyűlés alatt a további kérvényezések. A császárhoz, az akkor megkoronázott József királyhoz, az udvari miniszterekhez és az ország rendeihez intézett folyamodványoknak számtalan példánya van meg; de mivel nem nyerhettek óhajításuk szerint választ, bárha ügyüket az ország többi sérelmeivel együtt a pozsonyi bizottság elé utalták, ismét decz. 29. kérvényt intéztek az ország rendeihez és a nádorhoz. ²⁾

A császár, talán más dolgai miatt, ügyüket az országgyűlésből kizárta és a könyörgőket a felállítandó császári és királyi bizottság elé utalta, a melyet azonban az ország karai és rendei vonakodtak elfogadni és sürgették a sérelmeknek az országgyűlés folyama alatt leendő orvoslását megindulva a szerencsétlen özvegyek és árvák gyászos könyörgéseitől, a melyeket ismét benyújtottak a császárnak, a főbb minisztereknek, ugymint Kolonics biborosznak, Ditrichstein herczegnek, Strattmann, Kinszky és Königsseggrófoknak.

Az 1688. január 16. a pozsonyi országgyűlés előtt kihirdetett királyi elhatározás döntötte el az ügyet, a mely szerint Ő felsége előbbi elhatározásához képest a kivégzettek árvái és özvegyei javainak visszaállítása ügyében rövid idő alatt feddhetetlen, becsületes emberekből egy bizottságot rendel, hogy gyorsan adják meg mindenkinek azt,

¹⁾ A Roth kivallatására idézi Reziket és az 1705. évi kéziratot.

²⁾ A magyar nyelvű supplicatiót szóról-szóra közli, mely szintén az említett kötetben fog megjelenni.

a mi jogosan megilleti, a fiscus pedig és a kik attól függenek, a felek jogát érvényesítse és ez ügyben ne bíráskodjék.

E közben szomorú nagyanyámnak és atyámnak olyan a milyen fentartásukra kamarai határozattal 450 frtot rendeltek és egy harmadik erejénél fogva térítvény ellenében visszaadták az okleveleket, melyek Boreiczky harmincados őrizete alatt voltak. Visszanyervén így atyám családja bizonyosságait, a míg az ígért bizottság reményén csüng, még ugyanazon évben márczius havában ismét Pozsonyba menvén, bemutatja azokat a kamarának és szétválasztva az anyai és szerzett jogú birtokokat az örököltektől, azoknak visszaadását sürgeti; de oklevelei átutalásával ismételten Bécsbe, a Csáky István országbíró elnöklése alatt tartandó eperjesi bizottság elé utasítják.¹⁾

Sokszor mondta szeretett atyám, hogy nem kis bátorság kellett ahhoz, hogy ezen gyűlöletes ügyben az eperjesi áldozatok özvegyeinek és árváinak közös ügyét, kérvényeit a császárnak, a kamaráknak és a hatalmasabb minisztereknek bemutassa.

19. §. Dolgai befejezése nélkül hosszas késedelmezés után, mely a várakozókra a legborzasztóbb szokott lenni, mivel már költsége is fogyatékán volt, jun. 11-én visszatért Beszterczebányára szomorú anyjához és leánytestvéréhez.

E közben a császár parancsot ad ki gr. Csáky István-nak, a bizottság elnökének, melyben kinevezi a bizottság tagjait és megparancsolja, hogy az érdekelt feleket bizonyos napra idézze meg és tartsanak vizsgálatot. Mely után az említett gróf Zólyomvármegyét, azt hiszem, körlevél alakjában értesíti, hogy a bizottság határnapul szept. 1. tűzte ki; azért meghagyja a megyének, hogy a legközelebbi gyűlésen az érdekelteket idézze meg.²⁾

Végre szept. 16-án Roth Jánossal, Bezegh Ádámmal, a néhai György fiával és Okolicsányi Pállal, mint ügyvéd-

¹⁾ Közli szó szerint a kérvény indorsatioját, mely Bécsben, 1688. máj. 17. kelt.

²⁾ A királyi rendelet Pozsonyban, 1688. jan. 24. (! ?), a Csáky körlevele Eperjesen, 1688. aug. 19. kelt. Mindkettő szó szerint közölve.

jével megjelenik Eperjesen szerfölött aggódva, hogy hogyan járnak el és mit kell neki cselekednie. Az elnöklő gróf azt felelte kéréseikre, hogy ártatlanságukat tökéletesen el kell ismerni, ha csak a fiscus meg nem előzi.¹⁾

A bizottsághoz beadott kérvény másolatát valami Breziki sietve felvitte Bécsbe; 22. pedig az elnök az idézett kérvényezőknek — elfeledkezve előbbi állításáról — a bizottság határozata alapján kinyilatkoztatta, hogy a bizottságnak nem adatott arra felhatalmazás, hogy az eperjesi pört revidiálja, vagy ártatlanságukat megvizsgálja, hanem csak arra, hogy eldöntse, hogy melyek azok anyai és szerzett birtokok, a melyeket a fiscus kiküldött bíróság ügye alatt lefoglalt. Hiába mutatták ki, hogy más értelme van a királyi rendeletnek, mert a fiscus tiltakozott azon gyalázat ellen, mintha a király ő felségét igazságtalansággal vádolnák. Erre ugyan egy ellentiltakozás által nyert feleletet.

A dolgok ily állapotában atyámnak más stylussal kellett diszitenie a kérvényeket, tehát az ő könnyed írásmódját követve ezekben csak arra törekedett, hogy az anyai és szerzett birtokok és anyjának hazulról kapott pénze, a melyet vagy férje pöreire, vagy adósságai kifizetésére fordítottak, anyjának visszaadassanak, anyjának és leánytestvéreinek atyja birtokából megfelelő tartásdíj adassék ki, azonkívül nagyanyja, Bakó Fruzsina által neki hagyományozott birtokok és az előbbi évben elvett saját javai visszatéríttessenek. 27. és 28. fáradozott a bizottság az oklevelek vizsgálatával és a visszaadandó javak kijelölésével, 30-án pedig a bizottsági véleményes határozatot, melyet egyenesen ő felségéhez czimeztek, az elnök titkára a birtokjogok megkülönböztetése végett beadott okleveleivel együtt visszaadta. Bár sokáig követelt ezekről birói hiteles másolatot, annak kiadását megtagadták.

Mikor pedig a visszaadott okleveleket gondosan átvizsgálta, észrevette, hogy egy emlékiratot, mely atyja

¹⁾ Ez alkalommal beadott kérvényük is szó szerint közölve.

ártatlanságáról és következésképpen birtokaik visszaállításáról szóló és a melyet a bécsi udvari kamarának máj. 15. bemutatott és a hátirat szerint a comniissiohoz átküldöttek, nem adták vissza. Ezért rögtön az elnökhöz megy és kieszközli, hogy a mit a fiscus elragadott, bár méltatlankodva, de mégis visszaadja.

Igy bocsáttatva el október 1. Eperjesről vigasz nélkül, sőt kellőkép ki sem hallgatva, jogos felháborodással érkezett meg okt. 8. övéihez Besztercebányára. Ez alkalommal a következő panaszos sohajtást irta Naplójába:

Hát ez az a vigasztalás, a melyben az elmúlt országgyűlés követelése folytán a szakadatlan gyászban sóhajtozó özvegyeket és árvákat részesítették! ? Hát így vizsgálják meg a meggyilkoltak ártatlanságát? Ezt nevezik az árvák és özvegyek elrabolt jószágai visszaadásának? Bizonyynyal e hályog miatt örültek oly kevéssé az országgyűlésen az örködő szemü hazafiak a kikürtölt elégtételszolgáltatás reményének! Meglett mégis a bizottság. Igazságtalanságának híre áradjon el a nemzetek között s szálljon át maradékainkra az ártatlanul kiontott vér emléke! Hatalmas Istenünk, légy te a mi biránk, ügyünk megbosszulója, a kicsufolt özvegyek és árvák oltalmazója és megtorlója! Hallgasd meg, kegyelmes Isten, buzgó kérésünket! — De hová ragadsz, igazságos fájdalom?

20 §. Miután egy conventbeli és királyi ember az országbíró parancsára vizsgálatot tartott a confiscált jószágok megismerése céljából, rögtön okt. 21-én Bezegh Ádám-mal Bécsbe indult, hogy az unalmas kérvényezést folytassa. Megnyervén előbb Kolonics bibornok pártfogását, nov. 4. audientian a király előtt a következő beszédet tartotta:

Felséges Királyunk, buzgó óhajtással kívánjuk, hogy Felséged soká, boldogan éljen és a keresztyén világot vezesse, egyszersmind ugyanazon buzgó, alázatos, hű lélekkel imádkozunk, hogy dicsőséges győzelmeivel az egész világot hódítsa meg.

Mi, Felséges Császár, Felségednek alázatos, örökké hű

szolgái, néhai Radvánszky Györgynek és Bezegh Györgynek vagyunk fiai, a kiket nemcsak anyáink gyászára, hanem a mi keserves bánatunkra is a múlt évben Eperjesen oly száználmasan kivégeztek. A Felséged szent királyi tekintete előtt atyáink ügye miatt érzett jogos fájdalomunkban azon bizodalom hat át, hogy nemcsak anyáink és saját könyeinket tárjuk fel, hanem királyi szavai, óhajtott felelete által Felségedtől vigasztalással távozunk. Ne rójja fel bűnül Felséged a könyörgő árváknak, a lesujtott özvegyeknek, ha a jogos fájdalom gyakran kényszerít siránkozásra és gyalázatosan kivégzett atyáink ártatlanságának hangoztatására, mert most az Isten és Felséged színe előtt szólva őszintén bevalljuk, hogy panaszainkkal nem érintünk mást, csak azokat, a kik a kivégzetteket akár Felséged előtt, a ki a keresztyén világ annyi ügyével lévén elfoglalva egyedül mindenütt nem lehet jelen, akár a kegyelmes fővezér, Caraffa előtt igazságtalanul bevádolták. Mely árulásnak úgy véljük, az a legfőbb oka, hogy szeretett atyáink némely birtokai közel szomszédosok némely kincstári birtokokkal. És midőn ezeknek visszaadását sürgetve anyáinkkal együtt visszautasítottunk, sehol sem találva többé nyomorult sorsunk könnyebbülését, a kényszerűség hajtott arra, hogy Felségedhez meneküljünk és magából a forrásból igyuk a vigasztalás édes vizét. Így jelentünk meg, Kegyelmes Urunk, a császári és királyi bizottság előtt, a melyet Felséged kegyelmesen azért állított fel, hogy ezeket a mi sérelmeinket orvosolja, de itt is reményünkben csatlakozva, ime kényszerítettünk, hogy Felségedet terheljük. Jóságosan észre fogja venni Felséged a magyar bizottság feleletéből, hogy mily ítéletet nyertünk, a melyet anyáink kérvényeivel együtt térden állva alázatosan bemutatunk, — *(A melyet átnyújtva térdre ereszkedett és így fejezte beszédét)* a halhatatlan Istenre kérve Felségedet, hogy szokott kegyelmességével minket összes atyai és anyai birtokainkba visszaállíttatni méltóztassék. Felségednek oly szolgái vagyunk és leszünk, a kik hűségüket életük és javaik feláldozásával minden alkalommal készek lesznek bebizonyítani.

A császár szóval és kezének mozdulatával parancsolta, hogy álljanak fel, és körülbelül így felelt:

Az előterjesztett ügyet jószágosan megértettem, kérvényeteket a bizottság nekem szóló levelével kegyelmesen fogadtam; ártatlanságokról azt fogom határozni, a mi az igazságnak megfelelő és szolgálatomra alkalmas. Egyébként császári és királyi kegyelmünket ígérve nektek, maradunk. Ezt meghallva atyám ismét letérdelt és így szólt:

Krisztus öt sebeire könyörgünk Felségedhez, méltóztassék kegyelmes feleletének gyors végrehajtását elrendelni, mert a könyhullatással teljes két évi kérvényezés annyira kimerített, mivel minden birtokainktól megfosztattunk, hogy még a halálnál terhesebb életünk fenntartására sincs elegendő eszközünk.

Vége ő felsége mondotta: Legyen, legyen!¹⁾

November 9. értesült arról, hogy újabb bizottság létesült, az eperjesi bizottság jelentésének felülvizsgálatára. Báró Millio Tullio neveztetett ki elnökéül, de betegsége miatt egy Scalvinionak nevezett, udvari ügyekkel nagyon lefoglalt ember helyettesítette, a miért az ügy késedelmet szenvedett.

Atyám Scalviniot latinul üdvözölte, ő pedig megparancsolja, hogy beszéljen németül és a mikor észrevette, hogy e nyelvben járatlan, dölgyösen ott hagyta őt, a ki végre ügytársaival így sóhajtott fel: Hát a császári udvar annyira megszorult, hogy igazságos kérelmeinket, a magyar bizottság és kamarák tájékoztatásait és döntvényeit, a melyek a hazai törvényeken alapszanak, egy teljesen járatlan olaszra kell bízni? Hát ez az egyetlen értelmes, hű ember, a kihez mindig utasítanak? Ez azon szerecsen, a kit folytonosan könnyeinkkel mosunk. Hatalmas Isten segíts minket és megkérgesedett szívüket puhítsd meg!"

E közben fáradhatatlanul felkereste a minisztereket és bemutatta nekik emlékirataikat. Vége decz. 7. összeült a bizottság, a mely igen sok ügyet tárgyalt (így a Kemény

¹⁾ Ezután közli a benyújtott kérvény szövegét, mely szintén később fog megjelenni.

fejedelemné, gróf Pethő Ferenczné, gr. Beresényiné, özv. Hartyainé, Szirmai András, Keczer Menyhért árvái, Roth Jánosné, Nagy Mihály, Székely András árvái, Radvánszky és Bezegh stb.) amelyeket mind az eperjesi bizottság küldött át Bécsbe.

Herczeg Eszterházy, az ország nádora, Bécsben lévén, mikor pártfogását kérte, állására való tekintettel utasította vissza, a bizottság titkára pedig, egy Hermann nevű, azzal, hogy nem annyira az atyai javak nagy értéke állja útját a visszaadásnak, mint azon következmény, hogy az összes kérvényező birtokát vissza kell adni, habár ártatlan atyja ügye a többiétől különbözik. Sokan, a kiket felkeresett, betegséget színleltek, pedig ő betegebb volt, mikor tőlük távozott.

E közben mégis szomorú anyjának bizonyos összeget fenntartására kiutalványoztak.

21. §. A mint a következő évben is Bécsben fáradozik, 1689. jan. 15. értesül, hogy ügyük újabb késedelmezést szenved, mert a császár e bizottság jelentését a Kolonics féle bizottság elé utalta, a mely már régóta foglalkozott a magyar ügyek rendezésével. Fáradhatatlan buzgósága folytán feltárultak előtte a bibornoknak átadott okmányok.

És ezek között az eperjesi bizottság jelentése is, a mely az anyai és apai birtokokat, a gyermekeket és özvegyet megillető járandóságokat a magyar törvényeknek megfelelően választja szét; de az ügy nagy fontosságát (a mennyiben nagy birtokokról volt szó) tekintetbe vévén javaslatot maga nem mer tenni, hanem a Bezeghek ügyével együtt szeretné a Kolonics-féle bizottság elé terjeszteni.¹⁾

Igy állván a dolgok, különösen a bibornok és bizottsági tagok pártfogását kérte. Sok sóhajtozás közben tölté az időt, míg végre márcz. 1. a bizottság elé idézik és felszólítják, hogy a birtokjogok igaz voltát és helyes megkülönböztetését igazolja. Ezt meg is tette három nappal később a bibornok előtt a jogok kimutatásában a commissohoz intézett emlékirat sorrendjét követve. A bibornok megigérte, hogy jogaiba visszaállítja; de a mikor elő

¹⁾ Szósz szerint közölve a jelentésnek a Radvánszkyakra vonatkozó része.

akarta hozni atyja ártatlanságát és az atyai birtokokat, így szólt: Mivel ez a császár véleményébe ütközik, Plato azt javasolja, hogy hallgassunk.

Erre a jámbor fiú két módot mutatott, a mely által az ő felsége lelkiismeretét is meg lehetne nyugtatni és minden kár és sérelem nélkül kérésüket is lehetne teljesíteni; de hosszadalmas és fáradságos lenne elbeszélni mindazt, a mit Naplójában feljegyzett. Végre máj. 17. választ kapott,

a mely szerint az anyai birtokok, a mennyiben azok tisztán anyaiaknak a bizottság által elismertettek mind, a házasság alatt szerzett birtokok pedig fele részben a fiscus tudtával és beleegyezésével (!?) visszaadandók, a más felét és az atyaiakat a császár újabb rendeletéig a fiscus kezeli. ¹⁾

E rendelet az udvari kamarának szólt és egy hasonló tartalmú, de német nyelvű adatott ki br. Fichter kamaraispánnak. Mivel azonban atyám remélte, hogy az összes birtokokat visszakapják, hogy úgyne látszodjék, mintha bele nyugodna, újabb emlékiratott intéz a királyhoz, a melyben kegyelmességét úgy köszöni meg, hogy alkalmat vesz magának kérése megújítására.

Ezután 18-án búcsút vett bécsi barátaitól és partfogóitól és Pozsonyban is elvégezvén dolgait, visszatér Besztercebányára, a hol br. Fichternek bemutatja a császári rendeletet, a ki sokféle módon próbálta azt halogatni, mivel ellenségük volt, de ki lehetett engesztelni 100 arannyal. Így júniusnak 14. és következő napjain Borcsiczky harminczados jelenlétében megtörténvén a kiválasztás, anyám megkapta a szerzett birtokok felét, a Bakó Fruzsina-féle örökséget és az anyai birtokokból a Liptó, Szepes és Zólyom vármegyebelieket. ²⁾

Az 1690. esztendőben a bányavárosokba érkezett gróf Prajner császári biztos báró Thavonat-tal kamarai ügyek végett. E bizottságnak is nagy buzgalommal mutatta be

¹⁾ Ezen Bécsben 1689. ápr. 30. kelt császári rendeletet is szóról-szóra közli.

²⁾ Az erre vonatkozó irások találhatók a XVII. és XVIII. fasciculusban, R.

követeléseit. Egész halommá gyűlt, a mennyit számadásaira, az atyai adósságok kifizetésére, az anyai és más lefoglalt birtokoknak jövedelmére vonatkozólag tárgyaltak. Különösen Thavonat bárót böles és jóakaró embernek tapasztalta. Ő egy barátságos beszélgetés alkalmával megkérdezte, hogy mi okból kívánja annyira atyja birtokainak visszaadását. Erre ő így felelt: Először el akarja ismertetni atyjának amúgy is ismert ártatlanságát, másodszor pedig semmiféle tekintet nem tartóztathatja ez ügyben, mely nem a jó császárnak, hanem a bírának és ellenséges tanúknak tulajdonittatik; azért lelkiismeretét akarja megnyugtadni azzal, hogy atyját ne tartsák a szőlőjéért megölt Nábodnak.

Szavai értelmét felfogta a báró és az elsőre vonatkozólag azt felelte, hogy a bizottságnak nincs hatalma arra, hogy ily nagyjelentőségű ügyet vizsgáljon, de sokat beszélt a pör utálatosságáról és a kinzások nemeiről, a melynek lefolyását úgy kívánta, hogy esküvel bizonyítsa. Azt mondta, hogy atyját közelebbről ismerte, igen szelid ember volt és bukását senki másnak nem kell tulajdonítani, mint Fichternek, a kinek dühét a szerencsétlen szomszédság (óvakodjatok utódaim!) keltette fel; ezért neki sem tanácsolhatja, hogy atyja gyilkosai között óhajtson élni.

A második pontra felelve felhozta, hogy Fichter jelentése a roppant nagy Radvánszky féle örökségre nézve minő véleményt adott; de ha — így szólt — mindent megvilágosít és okosan bemutat és nem követeli a radványi határban levő erdőt és ingoványos területet, melyek az ásványok olvasztásához szükségesek, nagyobb reménye lehet birtokai visszaszerzéséhez. És rátérve a bibliai vonatkozásra, igen nyájasan mondá, hogy vallásának megváltoztatása a legbiztosabb útja lenne lelke üdvének és birtokainak megnyerésére. Atyám azonban jámborul, de határozottan felelte, hogy a kit sem a szegénység, sem a bilincsek, sem a halál nem rémitett, elég bátor arra, hogy a szerencsét is megvesse.

Aug. 31. a bizottság az ügyeket elintézés nélkül hagyva váratlanul visszatért Bécsbe, a melyet szept. 21.

neki is követnie kellett. Ugyanazon hónap 26-án a császárnak Eversdorfbán újabb kérvényt adott át és ugyanazon napon Majern referenstől értesült, hogy a fiscus kamarái a szántóföldekre nem szorulnak rá, úgy hogy csak az erdők-ről van szó. Erre felelte: „Ha véretem és életemet a császár szolgálatára kész vagyok feláldozni, annál készebb vagyok átengedni az erdőket megtartva a földesuri jogot.“ Megdicsérte elhatározását a referens és tanácsolta, hogy minden jót remélve adjon be egy újabb memorialist az udvari kamarához.

E közben másutt azt tanácsolták, hogy birtokai helyett más téren szerezzen magának elégtételt, amit jelentettrögtön a bibornoknak, a ki szidalmazta Fichtert, atyámat pedig birtokai további visszakövetelésére serkentette. Tehát tovább is ebben szorgalmazatoskodik, de mégis 1691. jan. 9. eredmény nélkül tér vissza.

Már ellankadt az oly sok évig tartó fájdalmas munkában; de reménye, melyet Istenben helyezett, ismét megújulván, 1695. okt. 16. a következő kérést mutatta be a császárnak:

Felséges császár, kegyelmes Uram!

A kilenczedik év telik el azóta (nagy idő a szerencsétlenre!) a mióta egy napot sem töltök könnyezés nélkül, mert megfosztva férjemtől, javaimtól, szerencsétlen sorsomban támasz nélkül a halálnál is keservesebb életet élek. Már nem is élhetnék, ha Felségednek szavai, a törvényes igazság és kegyelmessége kiszolgáltatására tett ígérete nem vigasztalna; de kifogyok mindenemből, mialatt gyermekeim örökségének birtokán kívül jogaimért és Felséged kegyelmességeért könyörgök. Ezért az Isten kegyelmességére és Felséged győzelmeinek szerencsés sikerére térdeimről esedezem, méltóztassék császári és királyi jogainak teljességéből az árvák örökségét, a mely engem teljes joggal megillet, nekem és gyermekeimnek kegyelmesen visszaadni. Ez által a királyi jövedelemből semmiség vesz el, de a

szerencsétlen árvákszüntelenül fognak könyörögni a Felséged életéért és diadalaiért.

Kegyelmes választ vár a Felséged

alázatos, jámbor szolgálója

Márjássy Johanna Katalin,

a Radvánszky megkeseredett özvegye.

22 §. Körülbelül ez időben gyalázatos halállal hal meg Caraffa. A dolog így történt: A császártól rendkívüli követet kellett küldeni a spanyol királyhoz és e fényes kintüntetésre Caraffát szemelik ki. Már előre küldötte költséges készülleteit, melyeket állása fényének emelésére igen drágán vásárolt, a mikor Kolonics bíboros titokban figyelmezteti a spanyol követet, hogy miért nem veszi észre, hogy Caraffa nem lehet követ. Gondolja meg, hogy hogyan történhetik meg az, hogy ő, a ki fejedelmének alattvalója, mivel Nápolyból származott (Nápoly akkor Spanyolországhoz tartozott) a császár szerint övezvén körül fejét, annak képében jelenjék meg oly hatalmas királya előtt, hogy az uralkodó családok ügyeit barátságosan tárgyalják?

Könnyű volt a spanyolt nagyon felizgatni ez eszes embernek, aki Caraffa követségét azért kezdeményezte, hogy annál fájdalmasabb legyen bukása. Megköszönte azért a bibornoknak a tanácsot és rögtön a császárhoz ment és a Caraffa követsége ellen ünnepélyesen tiltakozott. A császár inkább Caraffát akarván megsérteni, mint a spanyol királyt, mert épen a spanyol trón örökségét akarta elnyerni, kénytelen volt neki megüzenni, hogy tervét megváltoztatta és a követségi tisztet másra ruházza. E miatt dühében örgöngsbe esett. Mikor a bibornok értesült arról hogy ágyában fetreng, magához hívatta atyámat és saját kocsiján vitte el a látványosságához. Mindenki bejuthatott hozzá, a min a bibornok is csodálkozott, hogy ezen ember kétségbeesett ordításait nem titkolták jobban cselédei. Meglátván Caraffát, nyomorult lelkét a kereszt jegyében megáldja és a jelenlevők előtt atyám felé fordulva mondá: Ez ember

elkárhozik, ha a magyarok imája nem segíti. ¹⁾ A bibornoknak Caraffa iránt való gyűlölete volt az atyám pártfogásának legfőbb oka.

E közben atyám idézett kérvénye ügyében Bécsből több titkos kérdés érkezett Thavonathoz, a ki már akkor kamaraispán volt és vissza is mentek tájékoztató jelentései, végre pedig értesítették, hogy visszaadtnak birtokai a becsérték lefizetése ellenében. Ezt kisebbé tette az, hogy a becslés kamarai volt. Még ezután is különböző huzavona után, hogy legalább nyoma legyen, hogy fiscalis birtokok is voltak, becsértéküket bizonyos összeg levonásával 30758 magyar forintban állapították meg. ²⁾

Majd a besztercebányai kamara reversalist kért a radványi birtokok visszaadása alkalmával, a melynek erejénél fogva Máriássy Johanna Kata és fia, Radvánszky János a bányák és műhelyek s bárminemű más épületek használatára oly mennyiségben, a mennyi bármikor a kamarának tetszik, ingyen fát szolgáljanak ki és átengedik a Flochstein (így) nevű földnek és a Tajovának használatát ³⁾ a melyen olvasztó kemence (hutta, se officina) van, a mely a besztercebányai kamarát amugy is megilleti, de a tulajdonjog a Radvánszky családé.

Vége 1697. év febr. 20. kiadatott az új adomány levél, melynek erejénél fogva a néhai Radvánszky Györgynek a fiscus által lefoglalt birtokait összes tartozékaival együtt a becsérték megállapítása után az említett kikötések mellett Radvánszky Jánosnak és mindkét nemű utódainak, azok nem léteben leánytestvére Radvánszky Katalin utódainak adományozza a dicsőséges emlékezetű Lipót császár — király.

¹⁾ Dobai Székely Sámuel, ki 1729-ben megkezdte a Radvánszky János megbízásából a levéltár rendezését, e dolgokat R. János elbeszélése után *Adversaria*-ban szintén leírja és hozzá teszi, hogy ezután Caraffa kérte bocsánatát, de erre azt válaszolta, hogy ő az első, a ki soha meg nem bocsát.

²⁾ Hogy mennyivel több volt a birtokok értéke, mutatja az, hogy Radvánszky János 10 évi veszteségét 100 ezer forintnál többnek mondja 1706. körül.

³⁾ Az eredeti oklevél szerint — lapis fusilis, olvasztásra való érczkő.

A kamarai becsérték (13450 frt.) lefizetéséről szóló Nyugtatvány ugyanazon év okt. 26-án adatott ki és egy éven belül a birtokbaiktatás is megtörténvén, rövid idő múlván külön kiváltság levéllel megnyerte pallosjogunk megújítását, kiterjesztve azt az összes birtokokra, úgy azonban, hogy a végrehajtás csak Radványban legyen teljesíthető.

Mivel említést tettem a reversalisról, tudni kell, hogy már 1402-től a Thurzók és más magán bányászok a hutta és erdő használatáért őseimnek is fizettek évenként bizonyos összeget és az Ausztriai ház dicsőséges uralkodása óta ugyanazt a beszterczebányai kamara is teljesítette. Minden tíz évben megújították az egyességet a kamarával az ár emelkedésére és az italmérési jogra vonatkozólag kapcsolatban a huttával, a fáizással és a radványi területen felállított hámmorral.¹⁾

Még ugyanazon évben győzedelmeskedett atyám a Beszterczebányával való pörlekedésben is. Ferdinánd császár 1655-ben ugyanis három radványi vásár tartására adott jogot; ebből fejlődött ki a vizálkodás, a melyet barátságos megegyezéssel símitott el és ezt királyi jóváhagyással erősíttette meg. Eszerint egyik vásár Szűz Mária születése napjára, a másik Szentháromság második vasárnapjára állapítottatott meg.²⁾ Tehát ezen kiváltság és az új adomány szerint jeles levelekkel királyi várossá lett Radvány. Beszterczebánya pedig a jó szomszédságra való tekintettel e kiegyezés alkalmával a Radvánszky János és családja házáat, vagy ha ezt eladva mást vesznek helyette azt is, minden rendes és rendkívüli adó alól felmenti.³⁾

Ily nagy munkájába került atyámnak tíz évi nagy fáradsággal lerontott házáat felemelni. Tehát ő családunk újjá teremője, a mely szerencse nem jutott osztályrészül azon szomorú időben egy hasonló sorsuak sem. Ez a szegény, földönfutó ifjú atyja ártatlanságát megvédve nem-

¹⁾ Az erre vonatkozó adatok találhatók a család levéltárának XX. fasciculusában.

²⁾ A beszterczebányaiak egy vásárt lealkudtak.

³⁾ Családi ltár XXI. fasciculusa.

csak ősi birtokait szerezte vissza, de végül legyőzve a sors csapásait, azokat Isten áldásából virágzóvá tette és növelte is. Igen sok dicsőség tapad nevéhez, de különösen, — a mire még életében figyelmeztetett, — ezt a birtogjogai visszanyerésért végzett terhes munkáját akartam és tartoztam megörökíteni, hogy neve, tisztelete mindig megmaradjon a kegyeletes utódok előtt.

23 §. Már édes anyjával békében élt és családjá sebeit ritka szerencsével gyógyitgatta, midőn a század kezdetén ismét egy keserves, véres vihar, a Rákóczi-féle lázadás támadta meg a hazát és magával ragadta akarata ellenére atyámat is. Abban az időben t. i. Zólyom vármegye alispánja volt és azért nem hagyhatta cserben megyéjét. A támadólag fellépő lázadók Beszterczebányát már a kapuk előtt fenyegették feldulással és végpusztulással, de az ő tanácsa által, a mint azt a Bél-féle Notitia ¹⁾ bővebben elbeszéli, sértetlenül megmenekült. Nem sokkal ezután érkezett meg a város védelmére rendezett seregével gróf Schlick tábornok, de kezdetben megvetette az ellenséget, később pedig a gróf Bercsényi vezérlete alatt igen erősen és tolakodónak tapasztalván, megzavarodva nem tudott ellenállani és Thavonat kamaraispáunnal elmenekült. Atyám is vele együtt akart menni, hogy megmaradhasson a hűségben, de parancsot kapott, hogy maradjon otthon, hogy a kamarai ügyekre gondot viseljen, a lázadókat mérsékelje és (mint kurucz) szeliden cselekedjék, a mit akkor mindjárt Zólyom, Csábrág és Bajmóc várainak megvétele alkalmával és később is gyakori hadakozásiban nem törődve a goromba Bercsényi gyűlöletével, de egyébként Rákóczi iránti odaadó szeretettel, okosan teljesített. Különösen erdélyi hadakozási és vár megvételei alkalmával feltűnő mérsékletet tanusított, a császári parancsnok és tisztek elismerése szerint is, a mi a végén sokat használt az ügyeinek.

Lassankint akkorát nőtt Rákóczi szerencséje, hogy megrengette Bécs falait is. Ez az oka, hogy az angolok és hollandok közbenjárásával annyiszor megkisérlett béke-

¹⁾ Bél M. i. m. 428 — 9. l.

ajánlatot dőlyfösen megvetették. Mivel pedig atyám semmit sem ajánlott jobban, mint a békét, hogy eltávolíttassék és ne árthasson a Bercsényi terveinek, Erdélybe küldötték kitüntetve őt fejedelmi első meghatalmazott és legfőbb biztos czimmel. Erről és más dolgairól többet találni írásai között. A fejedelemnek titkos tanácsosa, erdélyi teljhatalmú megbízottja, a magyarországi szövetkezett rendek kincstartója és Zólyom vármegye főkapitánya vala; de mégsem végezte soha maga a kincstári bevételeket és kiadásokat, hanem ezeket igen bölcsen kezelő tisztek és nyilvános biztosok által végeztette.

Midőn az elégedetlen karok és rendek Szécsénben országgyűlést tartottak, az eperjesi szomorú vérpadon kivégzettek özvegyei és árvái keserves kérésüket bemutatták a fejedelemnek és a rendeknek, a melyre való tekintettel nagyanyámnak és általa vejének, Gerhardt Györgynek és egyenlő joggal fiának, Jánosnak 1706-ban Revistye adományoztatott, mely oklevél és a hozzátartozó irások levéltárunkban megvannak. A beiktatással a garam-szent-benedeki convent bizatott meg.

A következő kérvényekből, a melyeket csak a családtagok tudomása kedvéért közlök, ama idő vakmerősége, a mely miatt szégyenkezniem kell, megismerhető. ¹⁾

24. §. A mikor már az elégedetlenek visszavonása és különösen a Bercsényi hanyagsága és zsarnoksága miatt, hanyatlan kezdet Rákóczi szerencséje, atyám édes anyját egy kis leányával és fiával otthon hagyva, a mikor már közeledett a császári sereg, feleségével és a többi gyermekével együtt, a Csajághy-féle csapattal előbb Késmárkon, majd Eperjesen huzza meg magát, a hol egy sikertelenül megkísérlett ostromot is kiállott. Végre a társaival közös kényszer Lengyelország határaihoz üzte, később pedig a határokon is kénytelen volt átlépni szerencsétlen időben.

E közben, mivel gróf Pálffy János (hazánkra nézve

¹⁾ Közöl ezután a levéltárból három szép, erőteljes, a német gyűlölettel telt levelet, melyben káraikat felsorolva, kárpótlást kérnek a fejedelemtől és a nemes országtól.

megbecsülhetetlen név) hadvezér és császári megbízott Szatmárban megkezdvén a béketárgyalásokat nyiltlevelek által Rákóczit és párthiveit a hűségre visszaszólitotta, az egyezkedés kitűzött idejére — menlevelet nyervén — megjelenni alkalmasint sietett. És bár a Pálffy által kiadott oklevél teljes bocsánatot adott neki¹⁾, a vonakodó beszterczebányai kamarától birtokai visszaadását csak Pálffy pártfogása által nyerhette meg.

Ezután békés életet élt, ritka szerencsével gazdálkodván, a mely mellett a közügyet sem hanyagolta el; országgyűlési követségeket dicsőségesen viselt és különös szorgalommal gondoskodott a vallásügyről, amint bizonyítják erre vonatkozó iratai és a császár előtt tartott beszédei.

Bőséges és feledhetetlen jótéteményei vannak utódai iránt is, a melyek között elsőrendű, hogy Bars megyében Kisfaludot a szomszédos pusztával a fiúág, annak kihalása után a nőág részére örök áron megszerezte és végül hogy örökségeinkről 1737-ben és végül pótvégrendelet által 1738.-ban rendelkezett.

Még 1695. évben feleségül vette Szent-Iványi Anna Máriát, egy származása, szépsége és erénye által kiváló nőt, a mi anyánkat. Végre miután 43 évi házasságuk alatt annyi jó és balsorsban volt részük, öreg korukban, nagy fájdal munkra, csendes, jámbor halállal multak ki. Még az irigység is meggyászolta halálukat.

Márvány emléket emeltettünk nekik a radványi templomban, melyre magam a következő síriratot vettem:

D. O. M. S.

*Hoc busto clauditur mortale quod habebant,
Johannes de Radvan et Anna Maria de Szent-Iván;
Coniuges in vita et morte coniunctissimi.
Virtutem eorum, quae nec mori, nec hic recondi potest,
Sera celebrabit posteritas.
Cuius umbram, ut in cineribus venerantur,*

¹⁾ A melyet szóról-szóra közöl.

*Vivam eius imaginem in pectore conservantes,
Parentibus desideratissimis moestissimi liberi*

H: M: P:

Obiit ille anno 1738. die 7. Calendis Aprilis aetatis 72.

Illa anno 1737. die 5. Calendis Decembris aetatis 58.

Vixerunt in connubio annos 43. menses 5, ¹⁾

Bizonyos, hogy goudos, jámbor és kedves volt anyánk, atyánk pedig előrelátó, rettenthetetlen, és régi erkölcsökkel, szokásokkal ékesített férfiú.²⁾ Szégyelte is, hogy ilyen korcs korban kellett élnie és gyakran ismételte Horatius ezen mondását: . . . *Hos utinam inter Heroas natum tellus me prima tulisset.* ³⁾

Semmin sem szokott csodálkozni; jelszava volt: *Nincsen ez világon semmi új dolog*, a mely czimen 1734.-ben irt is egy emlékezetre méltó verset. ⁴⁾

---

¹⁾ A sirkő ma is meg van a radványi templomban. A felirat fordításban:

A nagy és jó Istennek szentelve!

E sir borítja a Radvánszky János és Szentiványi Anna Mária földi maradványait. Életársak valának s a halálban örökre társak levének. Halhatatlan erényeiket, melyet nem boríthatott el a sír, a késő utódok is magasztalni fogják. Bár bánatos gyermekeik szívében képüket élethiven megőrzik, de hogy emléküket hamvaikban is tiszteljék, a szeretett szülőknek ezt az emléket emelték. Meghalt atyánk 1738. márcz. 26., anyánk pedig 1737. nov. 27. Házastársak valának 43 évig és 5 hónapig.

E sírvers latin szövegét közölte Nagy Iván Magyarország családai IX. K. 567. l. Van még a családi levéltárban 2 sírvers fogalmazat R. Lászlótól, 2 pedig Tomka-Szászky Jánostól.

²⁾ Bél Mátyás is i. m. 428. lapján *antiquae fidei morisque vir-nek* nevezi, Sándor Pál pedig halálakor azt írta róla, hogy Isten „elyevé szemünk elől azt, a kiben — mint tükörben — láthattuk réginevezetünk hamvába kevert dicsőségét”. (III o. LI. cs. 10. sz).

³⁾ Horatii Satirarum Lib. II. Sat. II. V. 92. Értelme: Bár korábban elvett volna Isten engem, a ki annyira más korban születtem.

⁴⁾ Többi verseivel együtt kiadta Br. Radvánszky Béla az Irodalomtörténi közlemények 1904. évf. 2. és 3. füzetében. E szép vers méltó befejezése a fiui kegyelet megható emlékiratának.

Radvánszky László családtörténeti feljegyzése 1757. évből.

Pro memoria.

Anno 1731 die 1. Januarii Isten rendeléséből vettem házastársul báró Révay Johanna kisasszonyt, néhai báró Révay Sándor Okolicsányi Kata asszonytól származott leányát. Lakodalmi solemnitas nem volt, nem is lehetett az időben. Copuláltattam pedig praevie in mense Junio, anno 1730. trebosztói palotában tiszteletes Augustini néczpáli praedicator által.

Anno 1732. 22. Novembris születék Johanna Magdolna leányom.

Anno 1734. nemes Zólyom vármegye pro concursu regnicolarum Pozsonyban magamat követnek rendelt.

Eodem die 19. Junii reggeli kilenczedfél órakor születék Miklós fiam.

Anno 1735. die 2. Octobris Radvánszky István öcsém házastársul vette Girálton Szirmay Anna kisasszonyt.

Anno 1737. die 6. Januarii hugom Radvánszky Erzsébet Prileszky Elek uramhoz férjhez mégyen.

Eodem, 30. Martii Mária Ágnes leányom délyesdi ¹⁾ két óra után születék,

Eodem, die 27. Novembris estvéli 9. órakor drága asszonyom anyám meghalálozott.

Anno 1738. die 26. Martii délyesdi öt órakor drága uram atyám ez árnyék világból kimula.

Anno 1739. die 11. Maii estvéli 11 órakor János fiam születék.

---

¹⁾ — délután.

Anno 1741. nemes Zólyom vármegye engem viceispán Urbáni János urammal Pozsonyba országgyűlésére felséges asszonyunk királynénk dicsőséges koronáztatására követől expediált, 6 Maii. — 28. Julii megtértem gyenge egészségem miatt. Az idő alatt coronatiókor s udvari ceremoniákban statusok udvarlásikban in equestri ordine első ianitor commisarius voltam.

Anno 1742. die 28. Junii délyesdi 10 óraker és 40 minutakor születék Erzsébet Rosa leányom.

Anno 1743. felséges asszonyunk csehországi dicsőséges koronáztatására palatinus urunk által hivattatván die 22. Aprilis Radvánbul indulván 10. Maii Prágába érkeztem, az honnan 31. eiusdem Radványba megtértem szerencsésen.

Anno 1744. die 12. Decembris Plesnan Silesiába prussusok által sógorom, gróf Révay Lajos sebbe esvén fogva meghala.

Anno 1746. 16. Maii reggeli 8. óraker László fiam s három fertály óraker penig tézre Zsigmond fiam születék.

Anno 1747. 24. Februarii Zsigmond, die 8. penig Martii László fiaink meghaláloztak s egyszersmind eltemettetenek.

Anno 1748. die 10. Aprilis öcsém, Radvánszky István meghala.

Anno 1749. die 3. Junii felséges római császár urunk Selmeczre érkezett, 9. eiusdem visszatért Pozsonyba. Szerencsés udvarlásra vala alkalmatosságunk.

Anno 1751. die 14. Novembris reggeli két óraker születék Poxlina Charlotta leányom.

Anno 1753. die 23. Februarii siralmas napom, melyen tizedfél estvéli óraker megbecsülhetetlen emlékezető feleségem ez árnyék világból boldogul kimula.

Anno 1754 die 6. Decembris ujjabb siralmas napom, melyben drága Miklós fiam szintén neve napján reggeli 7 óraker himlőzésének 13. napján áhétatos készséggel Radványban ez árnyékvilágból kimula elfelejthetetlen keserűségemre. 12. eiusdem radványi nagy kriptánkba eltemettett.

Anno 1755. die 14. Aprilis Bécsből jövet garamszegi

ecclesiánkban Szent-Iványi Mária asszonynyal, néhai idősebbik Sembery János meghagyott özvegyével copuláltattam minden ceremonia nélkül, másnap Radványba hozván házastársamat.

Anno 1756. felséges asszonyunk kazai jószágomra die 20. Maii donatiomat kegyelmesen kiadá.

Eodem, diebus 25., 26. sequ. statutiom peragáltatott.

Eodem, 23. Octobris Agnes leányom Divéki Plathy László urammal kazai házamnál gyűrőt váltott.

Eodem anno, die 25. Novembris említett jegyesek garamszegi ecclesiánkban copuláltattanaks radványi házomban elháltak. 3. Decembris Turóczba mentek. Isten terjeszse az új házásokra maga szent áldását.

Anno 1757. die 16. Julii estvéli hetedfél órakor Istennyila beütött palotámba, --- Isten ő szt. felsége kegyelméből veszedelmünk nélkül.

Tavaly is, anno 1756. juniusban moskai Demidoff hercegek nálam lévén, egyikének töltött spanyol flintám kisölvén kezében szobámban, csak egy ujjnyira hibázott. Ezen és minden gondviselésekért áldassék az Ur Isten.

Eodem, die 13. Novembris Buday Ferenczné, báró Révay Magdolna, néhai drága társom nénje, meghala.

Anno 1758. méltóságos báró Révay Sándorné napam asszonyom die 19. Julii apoplexeából egyhehány heti betegeskedése után estvéli 11 órakor boldogul ez árnyék világból kiműla. *)

Eredetije a Báró Radvánszky cs. levéltárában III. o. LXI. csomó.

---

*) Más tintával és öregebb betűkkel az 1758 év. Tehát későbbi utánjegyzés.

TABULA I.

Genealogiae Familiae de Radvan Masculini Sexus.

Gurk, sive Georgius I.

Comes Dionysius de Radvan

A. 1254. 1287.

Comes Thomas de Radvan

1292

Dionysius II. de Radvan, comes de Zolio

1368.

Petrus I.

1376.

Johannes I. de Radvan

1404.

Ladislaus de Radvan 1417.

maritus Veronicæ Kővér de Velezd.

†

Thomas II. 1450.

consors Margaretha.

†

Sigismundus I. 1450.

consors Sophia.

Georgius II. 1478.

consors Catharina de Kasza

Melchior 1516.
consors Sophia Sváby de Tótfalu.
†

Balthazar Radvánszky de Radvan
1516.

Petrus II. 1516.
consors Anna de Palugya.
†

Georgius III. 1556.
consors Helena de Néver.

Franciscus I. 1556.
consors Catharina de Nedecz.

Franciscus III. 1600.
consors. 1) Margaretha Sós.
2) Euphrosina Bakó de Nemeskürt.

Franciscus II. 1559.
consors Sara Majtény.

Georgius IV. 1672.
consors Johanna Katharina Máriásy de Márkusfalva.

Sigismundus II. 1616.
†

Paulus 1616.
†

Johannes II. 1716.
consors Anna Maria Szentivány.

Georgius V.
consors Susanna baronissa de Réva.

Ladislaus II.
consors Johanna baronissa de Réva.

Stephanus
consors Anna Szirmay.

Dionisius III. Michael † Petrus III. Paulus II. †
Franciscus IV. Georgius VI. Ludovicus I.

Nicolaus †

Johannes III.

Thomas † Alexander †

TABULA I^a.

Genealogiae Familiae de Radvan Utriusque Sexus.

Gurk Sive Georgius I.

Comes Dionysius de Radvan

A. 1254. 1287.

Comes Thomas de Radvan

1292.

Dionysius II. de Radvan, comes de Zolio

1363.

Petrus de Radvan

1376.

Johannes de Radvan

1404.

Ladislaus

consors Veronika Kővér de Velezd.

Thomas II. 1450.
consors Margaretha.
†

Sigismundns de Radvan 1450.
consors Sophia.

Georgius de Radvan 1478.

consors Catharina de Kasza

Melchior 1516.
consors Sophia Sváby de
Tótfalu.

†

Balthasar Radvánszky de Radvan
1516.

Petrus II. 1517.
consors Anna de Palugya.
Margaretha
consors Georgii Csep-
tsányi de Nagy-Csepcsín.
1550.

Georgius III. 1556.
consors Helena Nevery.

Franciscus I. 1556
consors Catharina Nedeczky

Catharina
consors N. Dávid de Sz.-Péter
1557.

Frusina
consors Urielis Dávid
de Sz.-Péter.
1557.

Anna
consors 1) Alexii Tarnovszky
2) Casparis Szalay
1569.

Franciscus III. 1600.
consors 1) Marg. Sós de Poltár.
2) Euphrosina Bakó de
Nemeskürt; quae tandem nupsit
Melchiori Osztröluczy, pos-
tremo Michaeli Bori de Borfő.

Franciscus II. 1591.
consors Sara Majtényi

Catharina
1) Horvát de Petroniva.
2) Petri Steck de Zolna.
1616.
Anna
Achatii Pongrácz de Sz.-Miklós.
1616.

Juditha
consors Jobi Meskó de Felső-Kubin
ex Margaretha Sós.

Georgius IV. 1672.
consors Johanna Catharina
Máriássy de Márkusfalva.

Sigismundus II. 1616.
consors Sophia Tarnovszky
†

Paulus 1616.

Susanna
1) Stephani Nevery.
2) Joannis Pápay.
1602.
Julianna
consors Nicolai
Marczaly
1602.

Johannes II. 1716.
consors Anna Maria de Szent-Iván.

Catharina
consors Georgii Gerhart.
1716.

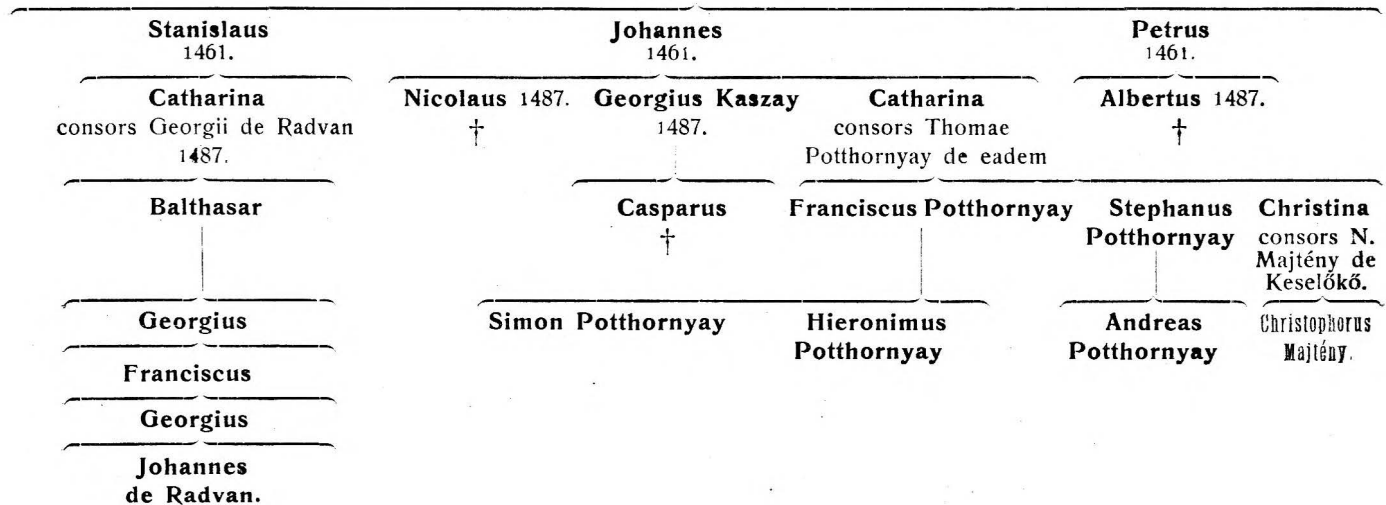
Elisabetha 1634.
consors Pauli Géczy

Johanna	Eufrosina	Georgius V.	Ladislavus II.	Stephanus	Elisabetha
consors	consors	consors	consors	consors	consors
baronis	Dávid de	Susanna	Johanna	Anna	Alexii
Caroli	Spielen-	baronissa	Susanna	Szirmay	Prileszky
ab Hel-	berg	de Réva	baronissa	de Prilesz.	
enbach					

TABULA II.

Genealogiae Catharinae de Kasza, consortis Georgii II. de Radvan.

Stephanus de Kasza, parvus dictus de Leszkocz.

TABULA III.

Genealogiae Helenae Nevery, consortis Georgii de Radvan.

Mathias de Never

vicomes Zoliensis, camergravius Mont'ananum.
1555.

Georgius

vicecomes Zoliensis.
1572.

Helena

consors Georgii de Radvan.

Stephanus 1615.

Johannes 1623.

Euphrosina
consors Georgii Csurhay.

Franciscus

Stephanus

Mathias

Euphrosina
consors Andreae
Noszdroviczky

Georgius

Susanna consors

Eva consors

Susanna
consors Mathiae Jeszenszky.

Johannes
de Radvan.

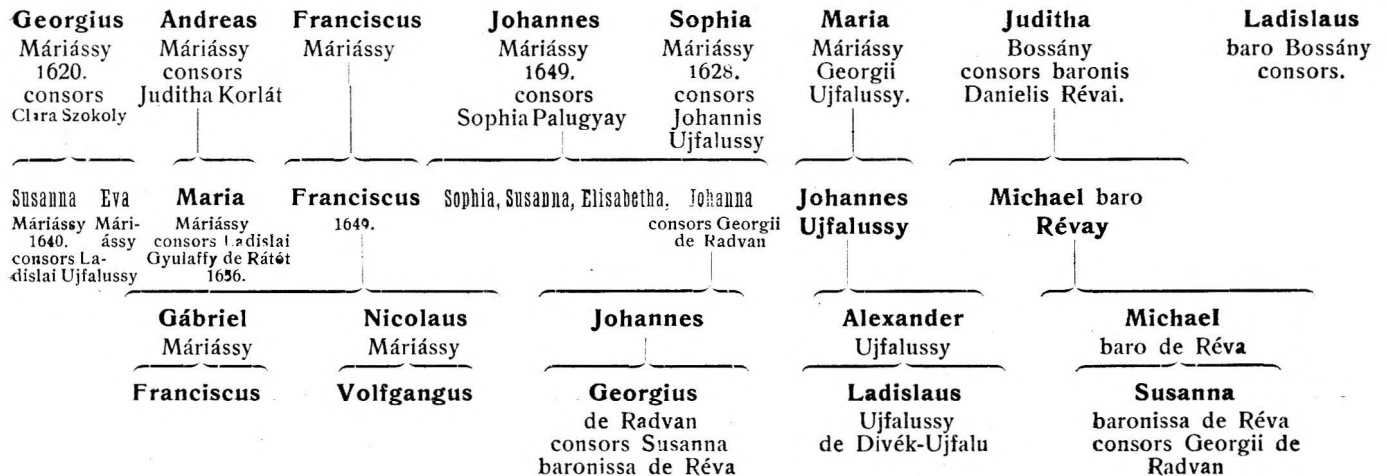
TABULA IV.

Genealogiae Johanna Catharinae Máriássy, consortis Georgii de Radvan.

Paulus Máriássy de Márkusfalva.

Andreas Máriássy

consors Margaretha Görgey, quae demum Michaelis Bossány de Nagy-Ugrócz ex qua.

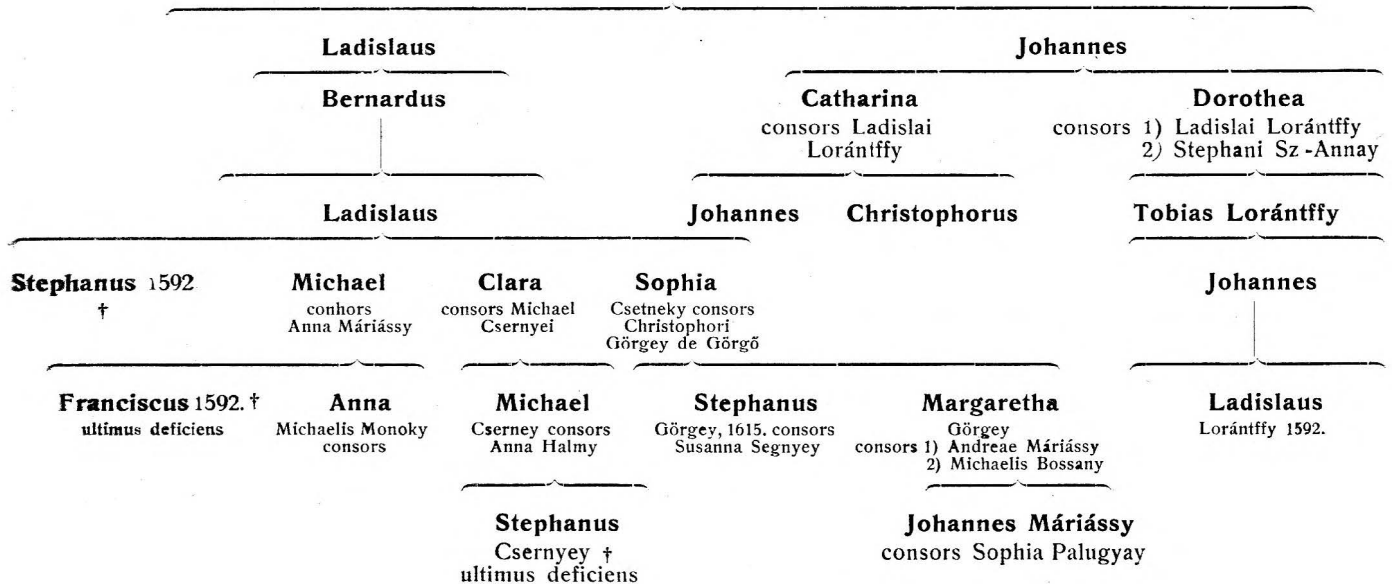

TABULA V.

Genealogiae Johanna Catharinae Máriássy, consortis Georgii de Radvan.

Andreas de Csetnek

TABULA VI.

Genealogiae Johanna Catharinae Máriássy, consortis Georgii de Radvan.

Franciscus Palugyay de Kis-Palugya

consors Susanna Dávid de Szent-Péter

Martinus Palugyay consors 1) Polixena Henkel 2) Anna Pongrácz quae demum consors Ladislai Ujfalussy de Divék-Ujfalu					Sophia Palugyay 1650. consors Johannis Máriássy de Márkusfalva.				
Johannes Palugyay 1670. consors Maria Berény		Anna Maria Palugyay consors Georgii Kerekes		Sophia Marci Horváth-Stansits de Gradecz	Susanna Michaelis Nagy Lesse- nyei consors	Elisabetha Melchioris Keczer de Lipócz consors	Johanna Catharina Georgii de Radvan consors		
Emericus Horvát	Balthazar Horvát	Sophia consors Adami Kubiny	Eva consors Jobi Zmeskál	Helena consors Johannis Szmre- tsány	Catharina consors Sigismundi Fajgel	Sophia consors Francisci Barkóczy de Szala	Sophia consors Francisci Lónyay de Lónya	Johannes de Radvan	Catharina consors Georgii Gerhart
Gregorius consors baronissa Anna Maria ab Hellenbach		Sigismundus baro Barkóczy			Ladislaus Barkóczy	Catharina Lónyay	Georgius consors N. Vay de Vaja	Alexander consors Christina Prileszky	Catharina consors comitis Nicolai Teleky de Szék